Zdravotně sociální fakulta
Faculty of Health and Social Sciences

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
University of South Bohemia in České Budějovice

Návykové látky u dívek umístěných ve výchovném ústavu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program:
SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ PRÁCE

Autor: Andrea Hladíková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Bc. Alena Kajanová, Ph.D.

České Budějovice 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou/diplomovou práci s názvem ***„Návykové látky u dívek umístěných ve výchovném ústavu“*** jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské/diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské/diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské/diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 1. 6. 2020 .....

Andrea Hladíková

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Bc. Aleně Kajanové, Ph.D. za odborné vedení práce, velmi užitečné a cenné rady, čas a trpělivost, kterou mi věnovala a také za ochotu při spolupráci. Dále pracovníkům vybraného výchovného ústavu a jeho klientům za poskytnutí informací potřebných k realizaci vlastního výzkumu. Mé poděkování patří i rodině a přátelům za pomoc a podporu v průběhu celého studia.

Návykové látky u dívek umístěných ve výchovném ústavu

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá návykovými látkami u dívek umístěných ve výchovném ústavu. Cílem této práce bylo identifikovat specifika abúzu a přístupu k návykovým látkám u dívek umístěných ve výchovném ústavu.

V teoretické části jsem se snažila prostřednictvím odborné literatury vymezit základní pojmy, které se této problematiky týkají. Definovala jsem pojem návykové látky, jejich rozdělení a účinky, abúzus, dále návykové látky u mladistvých a v institucionální péči. A v neposlední řadě jsem se zaměřila obecně na zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a poté pouze na výchovný ústav.

Praktickou část této práce jsem zpracovala kvalitativním výzkumem, pomocí metody dotazování. Jako techniku jsem zvolila polostrukturované rozhovory, které jsem realizovala s dívkami vybraného výchovného ústavu. Rozhovory jsem poté vyhodnotila metodou otevřeného kódování.

Výzkumem jsem zjistila, že specifik abúzu ve vybraném výchovném ústavu je několik, i když v žádné odborné literatuře nejsou přesně vymezena. Co se týče specifik přístupu k návykovým látkám, tak výzkumem bylo zjištěno, že u legálních a nelegálních návykových látek jsou rozdíly. Zatímco přístup k legálním návykovým látkám je velmi snadný, tak přístup k nelegálním návykovým látkám vnímá každá dívka rozdílně.

Vypracovaná bakalářská práce může být přínosná jak pro vybraný výchovný ústav, tak i pro ostatní zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Dále by tato práce mohla posloužit jako pilotní studie pro další zkoumání této problematiky či pro další výzkumné šetření. V neposlední řadě by tato bakalářská práce mohla být přínosná pro autory odborných publikací, kteří by se této problematice mohli začít více věnovat a vydávat více odborných článků.

Klíčová slova

Návykové látky; abúzus; přístup; výchovný ústav.

Addictive Substances in Girls placed in Foster – Care Homes

Abstract

This bachelor thesis deals with addictive substances in girls placed in foster-care homes. The aim of this thesis was to identify the specific traits of drug abuse and the attitude of girls placed in foster-care homes towards addictive substances.

In the theoretical part, using expert literature, I tried to define basic terms related to theis issue. I defined the term of addictive substances, their division and effects, drug abuse, addictive substances in youth and within institutional care. Last but not least, I generally focused on establishments carrying out institutional and foster care and then only on foster-care homes.

The practical part is processed via qualitative research, using the method of interrogation. I chose to use the technique of semi-structured interviews I carried out together with girls from a chosen foster home. The interviews were subsequently evaluated using the method of open coding.

Using research, I found out there were several specific traits of drug abuse within the chisen foster-care home, although none are specified in expert literature. Approaching addictive substances, research has proven that there are differences between legal and illegal substances. Meanwhile accessing legal addictive substances is easy, accessing illegal substances is understood very differently by every individual girl.

This bachelor thesis may be useful for both, the chosen foster-care home as well as other institutions carrying out institutional and protective care. Further, this thesis may serve as a pilot study for further study of this issue or other research. Last but not least, this thesis may benefit expert publication authors who might start dealing with it more often and publish greater amounts of expert articles.

Key Words

Addictive substances; drug abuse; access / approach; foster-care home.

Obsah

Úvod **8**
1 Teoretická část **9**
1.1 Návykové látky 9
1.2 Abúzus 10
1.3 Rozdělení návykových látek 10
1.3.1 Dělení návykových látek dle držení a distribuce 11
1.3.2 Dělení návykových látek dle míry rizika 11
1.3.3 Dělení návykových látek dle účinku na psychiku 11
1.4 Účinky návykových látek 12
1.4.1 Tlumivé narkotické látky 13
1.4.2 Psychostimulační látky 13
1.4.3 Halucinogenní látky 14
1.5 Návykové látky u mladistvých 15
1.6 Návykové látky v institucionální (ústavní) péči 17
1.7 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy 18
1.7.1 Výchovný ústav 19
2 Praktická část **21**
2.1 Cíl práce 21
2.2 Výzkumná otázka 21
3 Metodika **22**
3.1 Metody a techniky sběru dat 22
3.2 Výzkumný soubor 23
3.3 Realizace výzkumu 23
3.4 Zhodnocení výsledků 23
3.5 Etika výzkumu 24
4 Výsledky **25**
4.1 Kategorizace výsledků rozhovorů 25
4.1.1 Kategorie „první kontakt s návykovou látkou“ 25
4.1.2 Kategorie „první zkušenost s návykovou látkou“ 26
4.1.3 Kategorie „důvody užívání návykové látky“ 28
4.1.4 Kategorie „přístup k návykovým látkám“ 30
4.1.5 Kategorie „návykové látky ve výchovném ústavu“ 32
4.1.6 Kategorie „zákazy a tresty“ 35
4.1.7 Kategorie „kontrola“ 37
4.1.8 Kategorie „účinnost a existence opatření“ 38

4.2 Konceptuální model – jev > strategie > příčiny > následek 39
5 Diskuse 42
6 Závěr 47
7 Seznam literatury 49
8 Seznam diagramů a tabulek 54
9 Seznam příloh 55
10 Seznam zkratek 56

Úvod

Děti a mladí lidé v institucionální péči jsou velice ohroženou skupinou, a to především co se týká užívání návykových látek. Z Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách v roce 2015 vyplynulo, že zkušenosti mladých lidí s užíváním jak legálních, tak i ilegálních návykových látek jsou nadprůměrné. Je s nimi spojena i řada dalších problémů, jako je například delikventní chování či problémy v sociální oblasti. Vycházky či víkendové pobyty umožňují jedincům z výchovného zařízení dostat se k návykovým látkám mnohem více. Důležité je proto zamezit co nejvíce zneužívání návykových látek přímo v zařízení, a to tedy zpřísněním opatření a kontrol ze strany jeho pracovníků.

Tato bakalářská práce se zabývá návykovými látkami u dívek umístěných ve výchovném ústavu. Toto téma jsem si zvolila z důvodu absolvování praxe ve vybraném výchovném ústavu. Problematika návykových látek ve výchovném ústavu mě zaujala, chtěla jsem především zjistit, jakými způsoby je dívky zneužívají a jak se k nim dostávají. Jelikož vnímám toto téma jako velmi aktuální, nedostatečně zmapované a prozkoumané, i když je v této oblasti předpokládán zvýšený výskyt konzumace a zneužívání návykových látek, je nezbytné, aby se o tuto problematiku začali více zajímat nejen odborníci, ale i pracovníci ze všech zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy.

Cílem této práce je identifikovat specifika abúzu a přístupu k návykovým látkám ve výchovném ústavu pro dívky. V souvislosti s cílem byla stanovena jedna výzkumná otázka: Jak dívky hodnotí přístup k návykovým látkám ve vybraném výchovném ústavu? Jelikož si vybraný výchovný ústav nepřál, aby byl v této bakalářské práci jeho název zveřejněn, byla jsem nucena výzkumnou otázku anonymizovat, abych jednala v souladu s právy tohoto zařízení. Bakalářskou práci jsem rozdělila na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsem se snažila prostřednictvím odborné literatury vymezit základní pojmy, které se této problematiky týkají, a ve výzkumné části definuji výzkumnou strategii, metodu a techniku, pomocí které jsem dospěla k výsledkům.

1 Teoretická část

1.1 Návykové látky

Návykové látky jsou prvkem našeho života už po staletí, byly zde a ovlivňovaly jednání člověka vždy (Nožina a Vaněček, 2016). Spolu s omamnými jedy jsou jednoznačně uměle vytvořeným produktem novověku (Kukla, 2016).

Definici návykové látky vymezuje § 130 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku: *návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.* Podle Fischera a Škody (2009) je návykovou látkou každá chemická látka, která ovlivňuje psychický stav člověka a na niž se může vytvořit závislost a návyk. Aby látka mohla mít vliv na organismus člověka, musí se do něj určitým způsobem dostat, a to například ústy, ale může být také vdechována, kouřena, čichána, aplikována pomocí injekce do žíly, podkožně nebo do svalu (Dušek a Večeřová – Procházková, 2010). Nejobecnějším termínem návykové látky je však droga, která byla dříve označována jako surovina na výrobu léků (Mahdalíčková, 2014). Podle Pavlovského (2009) je droga jakákoliv látka, která léčí nemoc, popřípadě zamezuje nebo zvyšuje tělesnou či duševní pohodu, jsou to tedy veškeré léky, které jsou uváděné v lékopise, a látky při nemedicínském užití, jako je například tabák či kofein.

V § 4 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, je uvedeno, že *k zacházení s návykovými látkami, přípravky a prekursory je třeba povolení k zacházení, nestanoví-li tento zákon dále jinak*. Pojem zacházení s návykovými látkami a přípravky je definován v § 3, odst. 1, odst. 2, zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, *zacházením s návykovými látkami, přípravky a prekursory se rozumí*: a) *výzkum, výroba, zpracování, odběr, skladování, dodávání a používání návykových látek, přípravků a prekursorů,*

b) koupě a prodej návykových látek, přípravků a prekursorů, jakož i nabývání a pozbývání dalších věcných nebo závazkových práv s nimi spojených, zprostředkování takových smluv a zastupování při jejich uzavírání. Návykové látky uvedené v příloze č. 3 nebo 4 tohoto zákona a přípravky je obsahující mohou být použity pouze k vědeckým a velmi omezeným terapeutickým účelům vymezeným v povolení k zacházení. Ostatní návykové látky a přípravky je obsahující mohou být použity pouze k terapeutickým,

vědeckým, výukovým nebo veterinárním účelům nebo i k jiným účelům na základě povolení Ministerstva zdravotnictví.

Podle výroční zprávy Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogovou závislost za rok 2019 bylo zjištěno, že v Evropské unii zkusilo během svého života nelegální návykovou látku přibližně 96 miliónů dospělých ve věku 15 až 64 let, přičemž aktuálně užívá návykové látky nejčastěji skupina mladých dospělých ve věkové kategorii od 15 do 34 let.

Česká republika se v posledních letech označuje termínem „drogový ráj" (Mahdalíčková, 2014). Nejčastěji užívanou nelegální návykovou látkou v České republice jsou konopné látky (Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost, 2019). Moreno-Rius (2019) uvádí, že konopí je třetím nejužívanějším psychoaktivním lékem na světě. Druhou nejužívanější návykovou látku je MDMA neboli extáze, následují halucinogenní houby, pervitin, LSD a kokain (Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost, 2019). Dle Kabíčka et al. (2014) je nejčastěji užívanou drogou problémových uživatelů v České republice pervitin. Jako nový problém se jeví nadužívání léků, kdy počet lidí, kteří nadměrně užívají sedativa nebo hypnotika, se blíží hranici deseti procent (Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost, 2019).

1.2 Abúzus

Abúzus je zneužívání, nadměrné užívání nebo užívání drog v nevhodnou dobu. Může se jednat o stav trvalý, pravidelný či málo častý, jednorázový. Souvisí zejména s alkoholem, tabákem, kofeinem či léky na spaní. Zneužívané látky se mohou podílet na vzniku různých nemocí, například alkohol na onemocnění jater či kouření na rakovině plic (Vokurka a Hugo, 2015).

1.3 Rozdělení návykových látek

Návykové látky mohou být členěny do určitých kategorií na základě různorodých hledisek, například podle původu či chemického složení (Čevela et al., 2009; Juergens, 2019). Podle Kukly (2016) je nejznámější dělení do dvou základních skupin, a to na drogy měkké a tvrdé. Další možností, jak můžeme návykové látky rozdělit, je podle převládajícího účinku (Geisslerová et al., 2012). Čevela et al. (2009) rozlišuje návykové látky na drogy s halucinogenními účinky, stimulační drogy a tlumivé látky. Návykové

látky se také dají rozdělit podle toho, zda jejich držení a distribuce je legální, či ilegální (Geisslerová et al., 2012).

1.3.1 Dělení návykových látek dle držení a distribuce

Dělení návykových látek dle držení a distribuce je uváděno v nejširším pojetí, a to na legální, kam patří alkohol, tabák, léky či organická rozpouštědla, a nelegální (kanabinoidy, heroin, pervitin, LSD), jejichž výroba a distribuce je podle zákona trestná (Bělík et al., 2017). Toto rozdělení je plné rozporů, jelikož tabák je velice návykový a zdraví škodlivý, přesto je legální. Zrovna tak je velmi těžké zákonem zakázat prodej různých léků, ředidel či alkoholu. Obecně lze říci, že distribuce jakýchkoliv návykových látek dle zákona je trestná. Držení návykových látek je zákonem povoleno jedině v případě přírodních látek, a to jen v nepatrném množství (Geisslerová et al., 2012).

1.3.2 Dělení návykových látek dle míry rizika

Lubomír Kukla (2016) rozdělil návykové látky dle míry rizika do dvou základních kategorií, a to na drogy měkké a tvrdé.

Měkké neboli lehké drogy jsou drogy s akceptovatelným rizikem (Bělík et al., 2017). Dle Geisslerové et al. (2012) a Kukly (2016) mají tyto drogy relativně nižší riziko vzniku závislosti a patří k nim marihuana, hašiš, káva a kokový čaj.

Tvrdé neboli těžké drogy jsou drogy s neakceptovatelným rizikem (Bělík et al., 2017). Drogy můžeme rozdělit do tří podkategorií, a to na drogy se středním, vysokým a velmi vysokým rizikem vzniku závislosti. Mezi drogy se středním rizikem vzniku závislosti můžeme zařadit alkohol, kodein, efedrin a extázi. Pervitin a kokain jsou drogy s vysokým rizikem a crack, durman, heroin, morfin, toluen jsou drogy s velmi vysokým rizikem vzniku závislosti (Geisslerová et al., 2012).

1.3.3 Dělení návykových látek dle účinku na psychiku

Minařík a Kmoch (2015, s. 49) uvádí, že *rozdělení bere v úvahu účinek látky v běžně zneužívaných dávkách, resp. hlavní důvod užívání.* Čevela et al. (2009) ve své publikaci rozdělil návykové látky dle jejich účinku na psychiku na tlumivé a stimulační drogy a halucinogeny.

Tlumivé narkotické látky utlumují činnost centrální nervové soustavy, tělesnou i duševní aktivitu a zmírňují psychomotorické tempo (Mahdalíčková, 2014; Minařík a Kmoch, 2015). Na tlumivých narkotických látkách může vzniknout velmi silná a rychlá závislost jak psychická, tak i biologická (Fischer a Škoda, 2009). Malé množství dávky zklidní, naopak větší množství navodí spánek, kóma až zástavu životních funkcí (Minařík a Kmoch, 2015). Hlavní tlumivou látkou jsou opioidy (morfin, kodein, heroin a látky používané v medicíně pro uklidnění, tj. sedativa a hypnotika), dále pak psychofarmaka (barbituráty, benzodiazepiny, rohypnol a látky užívané v psychiatrii) a rozpouštědla (toluen, alkohol) (Geisslerová et al., 2012; Mahdalíčková, 2014; Kukla, 2016).

Stimulační drogy na rozdíl od tlumivých látek povzbuzují činnost centrální nervové soustavy (Geisslerová et al., 2012). Zbaví jedince únavy, aktivují motoriku a zrychlují myšlenkové tempo (Minařík a Kmoch, 2015). Dle Geisslerové et al. (2012) vzniká na těchto drogách pouze psychická závislost. Řadíme mezi ně kokain, crack, efedrin, kofein, amfetamin, metamfetamin (Čevela et al., 2009). Kukla (2016) člení stimulační drogy na skupinu nelegálních drog, kam patří pervitin a kokain, a na skupinu legálních stimulantů, kam patří látky s mírnějším efektem, jako jsou káva a čaj. Naopak Geisslerová et al. (2012) rozděluje stimulační drogy na kokainové (koka, kokain, crack), halucinogenní aminy (extáze), jež stojí na rozhraní halucinogenních drog a stimulantů, dále pak na pervitin (přesněji metamfetamin) a amfetaminy (dexedrin, benzedrin).

Halucinogeny vyvolávají zásadní změny ve vnímání reality a myšlení (Geisslerová et al., 2012; Mahdalíčková, 2014). Tyto návykové látky způsobují změny v psychice člověka a mohou vést až do stadia toxické psychózy. Mnoho výzkumů prokázalo, že u jedince, který užívá tyto látky, může vzniknout fyzická i psychická závislost. Mezi nejznámější látky patří marihuana, hašiš, LSD a psilocybin (Kukla, 2016). Geisslerová et al. (2012) dělí halucinogeny na přírodní, kam patří cannabionidy (hašiš, marihuana), psilocybin, meskalin, muchomůrka červená či velmi jedovatý durman, a na halucinogeny poloumělé či umělé, což jsou PCP a LSD.

1.4 Účinky návykových látek

Lubomír Kukla (2016) ve své publikaci uvádí, že každá návyková látka ovlivňuje psychiku zdravých lidí jedinečným způsobem. Kabíček et al. (2014) rozdělil účinky návykových látek na krátkodobé a dlouhodobé. Jejich užívání může vést k mnoha

poruchám, záleží však na účincích látky a míře škodlivosti, o níž rozhoduje mnoho faktorů (Fischer a Škoda, 2009).

1.4.1 Tlumivé narkotické látky

Tlumivé narkotické látky se užívají k pocitu uvolnění, k útlumu mozkové činnosti či bolesti, k vyvolání pocitu euforie a klidu (Kukla, 2016). Po požití této látky se dostavuje pocit sladké únavy, v některých případech se objevují dokonce i halucinace (Mahdalíčková, 2014).

Opioidy mají uklidňující, analgetický a euforický efekt (Fischer a Škoda, 2009; Geisslerová et al., 2012). Po požití této látky dochází k pocitům uvolnění, útlumu a klidu, také k poruchám myšlení, paměti a pozornosti (Fischer a Škoda, 2009; Kukla, 2016). O opioidech na předpis je známo, že jsou vysoce návykové (Strand et al., 2018).

Psychofarmaka zbavují nemocné halucinací, strachu a také zmírňují jejich agresivitu. Tyto tlumivé látky mohou způsobovat poruchy koordinace, paměti a mohou zhoršovat sexuální funkce či oběhový systém (Kukla, 2016).

Rozpouštědla připomínají v mnohém účinky alkoholických nápojů (Fischer a Škoda, 2009). Vyznačují se velmi silným tlumivým účinkem, u nichž často dochází k předávkování, jehož důsledkem je smrt. Jejich užíváním dochází k poškození mozku, ledvin, jater a kostní dřeně (Kukla, 2016).

1.4.2 Psychostimulační látky

Zvyšují jedinci vigilitu, rozšiřují období bdělosti, vyvolávají pocit veselí, euforie a myšlenkového trysku, proto jsou také tyto drogy často využívány jako doping. Stimulancia se také využívají pro utlumení chutě k jídlu. Při dlouhodobém užívání těchto drog může dojít k závažným psychickým poruchám anxiózního, depresivního a paranoidního charakteru (Fischer a Škoda, 2009).

Amfetaminy způsobují ztrátu hmotnosti, dochází ke zvýšení krevního tlaku či k srdeční arytmii, dále se u jejich uživatelů mohou objevovat halucinace, těžké deprese, psychóza, při které se mohou objevit i pokusy o sebevraždu (Kukla, 2016).

Kokain bývá velmi často nazýván „zákeřným zabijákem“, na němž vzniká velmi silná psychická závislost (Mahdalíčková, 2014). Tuto skutečnost potvrzuje i Buchholz a Saxon

(2019), podle nich je kokain vysoce návyková látka, která vyvolává velmi vážné zdravotní a duševní následky. Dle Kukly (2016) u jedince užívajícího kokain se objevují poruchy chování, stavy úzkosti, paniky a také dochází k ohrožení zvýšeným rizikem mozkových či srdečních příhod. Autor dále uvádí, že největším následkem šňupání kokainu je ochrnutí dýchacího centra, jehož důsledkem může být úmrtí.

Pervitin spolu s extází patří do kategorie tanečních drog (Kelnarová et al., 2013). Jeho účinky jsou však mnohem silnější. Pervitin neboli metamfetamin je velmi často označován za „tradiční českou drogu" (Kukla, 2016). U jedince, jenž užívá pervitin, se objevuje zvýšený krevní tlak či srdeční arytmie. Dále tento jedinec trpí pocitem únavy, vyčerpáním, pronásledováním či panikou. Uživatel pervitinu je často nesoustředěný a neklidný a jeho užívání může způsobit i celkový kolaps organismu až smrt (Mahdalíčková, 2014).

Extáze má velký vliv na psychiku člověka. Po užití této látky mizí stres, zlepší se nálada, projevují se pocity pohody a klidu (Kukla, 2016). Extáze má nepředvídatelné účinky, které se projevují dehydratací a poškozením organismu a nevratným poškozením jater. Jedinec, který ji užívá, má rozšířené zornice, zrychlený puls, žízeň a také trpí pocitem nespavosti, úzkosti či zmatenosti (Mahdalíčková, 2014).

1.4.3 Halucinogenní látky

Pro halucinogenní látky jsou charakteristické změny ve vnímání a v myšlenkových procesech (Fischer a Škoda, 2009). Halucinogeny způsobují zejména psychosociální a zdravotní problémy (Kabíček et al., 2014).

Hlavním příznakem užívání **konopných látek** je bezdůvodný smích, rozšířené zornice, euforie, zmatenost, zklidnění, přehřátí či zrychlený slabší pulz (Bydžovský, 2011). Dle Fischera a Škody (2009) se dlouhodobé užívání kanabinoidů projevuje poruchami pozornosti a soustředěnosti. Naproti tomu Kabíček et al. (2014) uvádí, že dlouhodobé užívání konopných látek může být spouštěčem psychotického onemocnění, především schizofrenie (Kabíček et al., 2014). Dle Mahdalíčkové (2014) může časté užívání marihuany a hašiše způsobovat neplodnost, poruchy menstruačního cyklu, imunity či krvetvorby.

LSD je podle Kukly (2016) velice nebezpečné, protože jeho účinek je nevypočitatelný. Při užívání LSD dochází ke kolísání tepové frekvence, ke zvýšení teploty, ke zhoršení

schopnosti se rozhodovat a ovládat. Tato látka také často vyvolává nebezpečné chování, projevující se pokusem o létání či flashbackem (Mahdalíčková, 2014).

1.5 Návykové látky u mladistvých

Adolescence je velmi náročné a komplikované období, při kterém bývají návykové látky snadným únikem z reality, proto je velmi těžké odlišit chování, jež je velmi typické pro dospívání, a chování plynoucí ze zneužívání návykových látek (Mahdalíčková, 2014). Spousta mladých delikventů pochází z navenek spořádaných rodin, v nichž ale citově strádají a nejsou úplně naplněny jejich potřeby sounáležitosti a akceptace. Proto se takoví jedinci snadno dostávají do party, s níž se poté dopouští trestné činnosti (Kukla, 2016). Prvotním motivem k užívání návykových látek u dětí a mladistvých je tlak společenské skupiny, kam jedinec patří. Tito jedinci užívají návykovou látku zejména proto, aby z této skupiny nebyli vytěsněni (Mahdalíčková, 2014). Další faktor, který vede jedince k užití návykové látky, je zvědavost, touha prožít něco neobvyklého nebo uniknout samotě či nepříjemným stavům (Dušek a Večeřová – Procházková, 2010). Užívání návykových látek u mladistvých se může pojit i s určitými faktory, například s užíváním návykových látek ze strany starších sourozenců, ze strany rodičů, se špatnými vztahy v rodině či špatnou ekonomickou situací či s nedostatkem rodičovského dohledu (Velleman et al., 2005, In Šťastná a Šucha, 2010).

Dle Sikorové (2012) přetrvává mezi mladistvými velmi časté užívání konopných drog, tabáku a alkoholu, avšak novou významnou kategorii u nich představuje míchání alkoholu spolu s léky. Popíjení alkoholu v období adolescence je spojeno se zvýšeným rizikem zneužívání drog během dospělosti (Waeiss et al., 2019). Dle Kukly (2016) může u dětí a mladistvých stejná dávka alkoholu, jakou by vypil dospělý, přivodit velmi těžké a nevratné poškození lidských orgánů. Adolescenti bývají také obvykle prvotními uživateli nových drog, které vstupují na černý trh. Toto zjištění platí zejména pro takzvané klubové drogy, jako jsou PCP, GHB či extáze a nyní je to zřejmé i u návykových látek, jež jsou zákonem zakázány, například u derivátů amfetaminů a kannabinoidů (Kabíček et al., 2014). Jako nové drogy jsou také často označovány výzkumné chemikálie, psychoaktivní látky nebo legální drogy (Wang a Hoyte, 2019).

Droga má vliv na zvládání vývojových úkolů mladistvého jedince a tento proces ztěžuje, problematizuje, dramatizuje a časově opožďuje, zastavuje nebo dosažený vývoj degraduje (Mahdalíčková, 2014, s. 21). Děti a dospívající, kteří zneužívají návykové látky nebo jsou

na nich závislí, jsou znatelně zaostalí v psychosociálním vývoji, zejména v oblasti vzdělávání, citového vyzrávání, sociální dovednosti či sebekontroly (Nešpor, 2011). Cimický (2009) tvrdí, že nejohroženější skupinou jsou mezi mladistvými děti mezi 10. až 12. rokem věku, jelikož v tomto období jsou snadno ovlivnitelné a inklinují k experimentování s návykovou látkou. Tvrzení Cimického je však v rozporu s Mahdalíčkovou (2014), která uvádí, že mládež ve věku od 14 do 16 let je nejrizikovější skupinou, protože v tomto období začíná nejčastěji experimentovat s nějakou návykovou látkou. K tomu přispívá i skutečnost, že velmi často jsou dodavateli drog jejich vrstevníci. U mladistvých, kteří experimentují nebo užívají návykové látky, se objevují problémy ve škole, zhoršuje se jim prospěch i chování (Cimický, 2009). Tento poznatek potvrzuje i Šťastná se Šuchou (2010), kteří uvádějí, že užívání návykových látek má úzkou souvislost se záškoláctvím, jelikož jak užívání drog, tak i záškoláctví výrazně korelují se špatnými výsledky ve škole, s kázeňskými problémy, s předčasným ukončením školní docházky či s problémy v sociální oblasti. Mezi další negativní faktory patří ztracený zájem o koníčky, záliby či sport a velmi častá je také změna přátel i party. Jedinci užívající návykové látky si často stěžují na bolesti hlavy, slabost a únavu. Na jejich těle se objevují modřiny, kožní defekty nebo jizvy. Dalším příznakem požívání drog u mladistvých mohou být drobné krádeže, přítomnost jehel či stříkaček, rozšířené zornice či stavy připomínající opilost (Cimický, 2009). Důsledky pak mohou být dramatické, mohou vyústit až ve smrt (Kukla, 2016).

Mahdalíčková (2014) definovala pojem **amotivační syndrom**, který se objevuje u mladistvých zneužívatelů a spočívá v tom, že mladiství jsou lhostejní k vlastní osobě i okolí, nemají zájem o běžné denní události, jsou pasivní a lhostejní k vlastnímu osudu, nemají ani obavy ze smrti.

Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách zkoumala v roce 2015 výskyt rizikového chování u české mládeže. V evropském kontextu jsou zkušenosti mladistvých s užíváním legálních i nelegálních návykových látek nadprůměrné (Chomynová et al., 2016). Alarmující výskyt užívání návykových látek je mezi mladistvými u měkkých neboli lehkých drog, zejména u marihuany, hašiše a alkoholu (Kukla, 2016). V oblasti nelegálních drog zaujímají čeští studenti první místo v užívání konopných látek, ale zkušenosti s užíváním jiných, než konopných látek jsou na stejné úrovni s evropskými zeměmi. Z výsledků Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách také vyplynulo, že užívání návykových látek se odlišuje podle typu školy, kterou mladiství navštěvují.

Vyšší výskyt užívání legálních a ilegálních drog je u studentů odborných učilišť či středních škol bez maturity (Chomynová et al., 2016).

1.6 Návykové látky v institucionální (ústavní) péči

Ústavní výchova je dítěti uložena v případech, kdy je jeho výchova skutečně ohrožena a ostatní opatření nesměřují k nápravě (Kukla a Schneiberg, 2016). Důvodem k uložení ústavní výchovy jsou příčiny převážně sociální a výchovné, což znamená, že se adolescent dopustil jednání, jež je dle zákona protiprávní. Tento jedinec bývá závislý na návykových látkách, potuluje se, utíká z domova nebo nerespektuje své rodiče (Vavrysová, 2018).

Děti a mladí lidé v ústavní péči jsou velice ohroženou skupinou, co se týče užívání návykových látek v nižším věku a užívání návykových látek problémovějším způsobem. Nejvíce ohroženou skupinou jsou mladí lidé v ústavní péči, mladiství pachatelé trestné činnosti, mladiství s nedokončeným vzděláním nebo mladí lidé z rodin s různým druhem znevýhodnění. Tyto skupiny se však mohou navzájem překrývat a důsledkem toho je, že se děti v zařízení institucionální péče mohou potýkat nejen s problémy ohledně návykových látek, ale také s delikvencí či špatnými výsledky ve škole (Šťastná a Šucha, 2010). V dětských domovech se školou a ve výchovných ústavech jsou nejrizikovější skupinou adolescenti, kteří mají nejvíce zkušeností s užíváním drog a také s delikventním chováním. Také platí, že dívky z dětských domovů či výchovných ústavů v mladším věku jsou nejrizikovější skupinou. Tito jedinci jsou v zařízení určitým způsobem limitováni, ale v okamžiku, kdy odcházejí ze zařízení na víkendové pobyty do rodiny či na propustky, mají příležitost dostat se k návykovým látkám mnohem větší (Vavrysová, 2018). Dle Šulové (2006, In Kukla a Schneiberg, 2016) je obrovským rizikem sociálně patologického chování u dětí z ústavní péče období, které začíná odchodem ze zařízení.

Za posledních deset let počet klientů, kteří pobývají v zařízení s institucionální péčí a trpí drogovou či alkoholovou závislostí, narůstá. Tito klienti mají problémy zejména s alkoholem, tabákem či jinými drogami (Kukla a Schneiberg, 2016). Toto zjištění potvrzuje i studie Vavrysové (2014 In Vavrysová, 2018), ve které bylo zjištěno, že adolescenti mají v zařízeních ústavní a ochranné výchovy zkušenosti zejména s užíváním tabákových výrobků, alkoholu, marihuany a okrajově s užíváním halucinogenních hub.

1.7 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

V České republice je ústavní a ochranná výchova upravená *zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů* (Bendl et al., 2016, s. 68). Dle tohoto zákona mohou být děti umístěny do zařízení, která patří pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, ale také se podřizují dalším ministerstvům jako například Ministerstvu práce a sociálních věcí spolu s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí (dále v textu jako OSPOD) a Ministerstvu spravedlnosti ČR (Andrys, 2017; zákon č. 109/2002 Sb., In Vavrysová, 2018). V § 2, odst. 1, zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, je uvedeno, že těmito *zařízeními jsou:*

a) *diagnostický ústav,*
b) *dětský domov,*
c) *dětský domov se školou,*
d) *výchovný ústav.*

Společným cílem těchto zařízení je zabezpečit nezletilému dítěti ve věku od 3 do 18 let, výjimečně zletilé osobě do 19 let, na základě soudního rozhodnutí o ochranné nebo ústavní výchově, popřípadě o předběžném opatření, náhradní výchovnou péči během jeho řádného vzdělávání a výchovy a zároveň zajistit zdravý vývoj. Zařízení rovněž spolupracují s rodinou nezletilého dítěte a poskytují jí nezbytnou pomoc, včetně rodinné terapie a nacvičování rodičovských dovedností potřebných pro péči a výchovu v rodině, dále poskytují dítěti podporu při odchodu ze zařízení (Trnková, 2018).

V § 2, odst. 8 dle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, je *dětem uvedeným v odstavcích 3, 4, 5 a 7 poskytováno plné přímé zaopatření, a to*

a) *stravování, ubytování a ošacení,*
b) *učební potřeby a pomůcky,*
c) *úhrada nezbytně nutných nákladů na vzdělávání,*

d) *úhrada nákladů na zdravotní péči, léčiva a zdravotnické pomůcky, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud nebyla péče vyžádána osobami odpovědnými za výchovu,*
e) *kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých ze zařízení,*
f) *úhrada nákladů na dopravu do sídla školy.*

V České republice existují zařízení, která jsou určená pro dívky či pro chlapce nebo zařízení, která jsou koedukovaná (Karasová, 2019). Na základě analýzy Topinky et al. (2014) bylo zjištěno, že přibližně 80 % dětí bylo zařazeno do ústavů na základě rozhodnutí o ústavní výchově, které vydal soud, a 10 % dětí bylo umístěno do ústavů na základě předběžného opatření, na základě žádosti rodičů bylo umístěno do ústavů 0,6 % dětí a 1,9 % na základě rozhodnutí o ochranné výchově, které vydal soud. Naopak dle Bendla et al. (2016) pobývá v ústavních zařízeních v ČR přibližně 20 000 dětí, z toho 35 % má uloženou ochrannou výchovu nebo nařízenou ústavní výchovu na základě rozhodnutí, které vydal soud, zbývající děti jsou v pobytových zařízeních umístěny v podstatě na žádost zákonného zástupce či jiné osoby, která je zodpovědná za výchovu dítěte.

1.7.1 Výchovný ústav

Výchovný ústav se řadí mezi školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy (Bělík et al., 2017). Výchovné ústavy se dříve označovaly jako „polepšovny“ či „pasťáky“. Představují podstatu převýchovného procesu a zajišťují dlouhodobou péči především o děti starší 15 let (Kukla a Schneiberg, 2016). Do výchovného ústavu lze umístit dítě starší 12 let s uloženou ochrannou výchovou, pokud vykazuje tak závažné poruchy chování, které zamezují umístění do dětského domova se školou. V ojedinělých případech tam lze umístit i dítě, které je starší 12 let s nařízenou ústavní výchovou, pokud vykazuje zvlášť závažné poruchy chování (Trnková, 2018).

V § 14, odst. 2, zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, je definováno, že *výchovné ústavy se zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou, popřípadě jako výchovný ústav nebo výchovná skupina pro děti podle odstavců 1 a 3, které jsou nezletilými matkami, a jejich děti, nebo pro děti podle odstavců 1 a 3, které vyžadují výchovně léčebnou péči.* Dle Kukly a Schneiberga (2016) jsou do výchovného ústavu umístěny děti

především s poruchami chování, děti a mládež s asociální a kriminální minulostí či nezletilé matky se svými dětmi. Výchovné ústavy mají funkci výchovnou, vzdělávací a sociální (Topinka et al., 2014). Tento ústav má připravovat mladé lidi na odchod a život vně zařízení (Kašová a Šťastná, 2019). Základ činnosti ve výchovném ústavu tvoří příprava na budoucí profesi, která spočívá v zajištění školní docházky na základní škole, dále na odborném učilišti či střední škole a eventuálně i v oblasti vyššího vzdělávání (Vavrysová, 2018).

Autorka dále uvádí, že výchovný ústav je tvořen maximálně šesti výchovnými skupinami, které jsou složeny minimálně z pěti a maximálně z osmi členů podle jejich vzdělávacích, výchovných a zdravotních potřeb. Každé dítě v tomto zařízení má své povinnosti. V případě jejich porušení může být použito tzv. opatření ve výchově, které spočívá například v omezení či zákazu trávení volného času mimo zařízení, ve snížení kapesného či zákazu návštěv s výjimkou blízkých osob, osob odpovědných za výchovu či zaměstnanců OSPOD. Naopak za snahu lze dítěti udělené opatření ve výchově odpustit nebo mu udělit odměnu, například zvednout kapesné nebo mu povolit mimořádnou vycházku či návštěvu. Režim v tomto zařízení je relativně striktní. I když je výchovný ústav v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, má pracovník OSPOD vůči tomuto zařízení svá práva a povinnosti. Pracovník OSPOD může s dítětem hovořit o samotě; může hovořit s pracovníky výchovného ústavu nebo má také možnost nahlížet do dokumentace. Pracovník OSPOD má zároveň ohlašovací povinnost, pokud zjistil, že v zařízení dochází k porušování práv dítěte (Bendl et al., 2016).

V České republice se nachází přibližně 29 výchovných ústavů, z nichž je 28 zřízeno Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a jeden je zřízen soukromým zařízením. Výchovné ústavy mají největší okamžitou vytíženou kapacitu, která přesáhla v České republice průměr 97 % (Topinka et al., 2014).

2 Praktická část

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je identifikovat specifika abúzu a přístupu k návykovým látkám ve výchovném ústavu pro dívky.

Tento cíl jsem si zvolila na základě odborné praxe, kterou jsem absolvovala ve vybraném výchovném ústavu. Jelikož o specifikách abúzu a přístupu k návykovým látkám není dostatek odborné literatury či zdrojů, vnímám tedy toto téma jako nedostatečně zmapované a prozkoumané. V České republice v institucionální péči není na téma návykové látky u mladistvých kladen dostatečný důraz, i když je v této oblasti předpokládán zvýšený výskyt konzumace a zneužívání návykových látek. Prostřednictvím této bakalářské práce bych chtěla získat informace o specifikách abúzu a přístupu k návykovým látkám ve výchovném ústavu a dát příležitost i ostatním, aby se o této problematice dozvěděli více.

2.2 Výzkumná otázka

Jak dívky hodnotí přístup k návykovým látkám ve vybraném výchovném ústavu?

3 Metodika

3.1 Metody a techniky sběru dat

Pro praktickou část bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní výzkum. Jako metodu jsem zvolila dotazování a techniku polostrukturovaného rozhovoru, který byl realizován s dívkami vybraného výchovného ústavu.

Kvalitativní přístup představuje řadu rozdílných postupů, které se snaží najít porozumění zkoumanému sociálnímu problému (Reichel, 2009, s. 40). *Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy dokumentů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách* (Creswell in Hendl, 2012, s. 12).

Kvalitativní výzkum se zaměřuje na studium všedního a každodenního života osob v jejich přirozeném prostředí (Reichel, 2009). S informantkami nebylo možné realizovat výzkum v jejich přirozeném prostředí, ale snažila jsem se jim alespoň zajistit příjemné a bezpečné prostředí v zasedací místnosti, která se nachází v administrativní budově výchovného ústavu.

Jako metodu sběru dat jsem zvolila metodu dotazování. Dotazování je specifický způsob, který se používá pro výzkum sociální. Jeho hlavní podstatou je pokládání otázek, a to prostřednictvím dotazníku nebo rozhovoru (Reichel, 2009). Během dotazování může informantka projevit své pocity a emoce (Hendl, 2012). Informantky měly možnost se v průběhu rozhovoru vyjádřit ke všem otázkám i k danému tématu. Dále mohly vyjádřit svůj názor, sdělit mi své připomínky a popřípadě dát najevo své pocity a emoce.

Polostrukturovaný rozhovor neboli interview je nejrozšířenější formou rozhovoru (Miovský, 2006). U polostrukturovaného rozhovoru je důležitá technická příprava, neboť si tazatel vytváří určité schéma, které je pro něho závazné (Kutnohorská, 2009). Tazatel pracuje s předem stanovenými otázkami na dané téma, aniž by bylo stanovené přesné pořadí, v jakém budou otázky pokládány (Kajanová et al., 2017). Dle Reichela (2009) je možné, aby tazatel kladl i doplňující otázky. Pro realizaci výzkumu jsem si předem připravila okruh otázek. Při rozhovorech jsem nekladla důraz na přesné pořadí otázek, naopak jsem jejich pořadí měnila dle potřeby a také je doplňovala dalšími otázkami k získání většího přehledu o daném tématu.

3.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor představují dívky z vybraného výchovného ústavu. Výzkumný vzorek jsem stanovila pomocí nepravděpodobnostní metody záměrného (účelového) výběru. Jedná o postup, ve kterém jsou osoby cíleně vybrány na základě určitých kritérií a ochoty se do výzkumu zapojit (Myiovský, 2006). Kritériem pro výběr informantek výzkumu byla zkušenost s návykovými látkami a také jejich ochota komunikovat a spolupracovat. Vedoucí sociální pracovnice výchovného ústavu mi vytipovala vhodné klientky, které tato kritéria splňovaly.

Cílový soubor tvořilo šest dívek, z toho dvě dívky měly dítě, tři byly těhotné a jedna dívka byla bezdětná. Výzkumný soubor byl saturován, jelikož nově získané informace byly totožné s informacemi, které jsem již zjistila (Miovský, 2006).

3.3 Realizace výzkumu

Kvalitativní výzkum se uskutečnil v průběhu ledna a února 2020. Rozhovory byly realizovány s informantkami vybraného výchovného ústavu v administrativní budově, kde sídlí pracovníci výchovného ústavu. Při rozhovoru s nimi nebyly přítomny žádné jiné osoby kromě mě, jelikož jsem jim chtěla zajistit úplné bezpečí a anonymitu.

Před zahájením rozhovoru jsem své informantky seznámila s průběhem dialogu a znovu se ujistila, že s ním souhlasí. Žádná z nich nic nenamítala. K rozhovorům jsem měla předem sestavené okruhy otázek, ty jsem dle potřeby měnila a popřípadě jsem dotazovaným pokládala i doplňující otázky. Rozhovory jsem nahrávala na hlasový záznamník v mobilním telefonu, poté jsem je přepsala do elektronické podoby a učinila vyhodnocení.

3.4 Zhodnocení výsledků

Získaná data z výzkumu byla zpracována formou otevřeného kódování. Otevřené kódování nám pomáhá odkrývat konkrétní témata a obsahy ukrývající se v textovém materiálu (Vyhnálková a Plischke, 2019).

Miovský (2006) uvádí, že významové jednotky neboli kódy označují určité události. Kódy jsou vzájemně porovnávány, tříděny a následně seskupeny do kategorií (Kutnohorská, 2009).

3.5 Etika výzkumu

Účast každé informantky na výzkumu byla zcela dobrovolná, neboť každá z nich mi udělila ústní souhlas k rozhovoru a zároveň k jeho nahrávání na hlasový záznamník v mobilním telefonu. Informantky jsem dále v textu uváděla pod anonymními zkratkami, abych zachovala jejich úplnou anonymitu.

Hendl (2016) uvádí, že při výzkumu je nutné používat etická pravidla, která chrání účastníky výzkumu:

- Získání informovaného souhlasu od účastníků.
- Seznámení účastníků výzkumu s průběhem výzkumu.
- Každý účastník výzkumu může kdykoliv ukončit svoji účast ve výzkumu.
- Zachování anonymity účastníků.

Tyto níže uvedené body byly použity při výzkumu:

- Informantky byly seznámeny s účelem a všemi okolnostmi výzkumu.
- Informantky měly možnost se rozhodnout, zda se budou výzkumu účastnit.
- Informantky byly seznámeny s tím, že mají právo získat výsledky výzkumu.
- Informantkám bylo zajištěno příjemné a bezpečné prostředí.
- Informantky jsou uváděny pod anonymními údaji.
- Výzkum byl prováděn v souladu se zájmy a právy informantek.

4 Výsledky

4.1 Kategorizace výsledků rozhovorů

Z kvalitativního výzkumného šetření, které bylo realizováno polostrukturovaným rozhovorem, jsem vytvořila následujících 8 kategorií:

1. První kontakt s návykovou látkou
2. První zkušenost s návykovou látkou
3. Důvody užívání návykové látky
4. Přístup k návykovým látkám
5. Návykové látky ve VÚ
6. Zákazy a tresty
7. Kontrola
8. Existence a účinnost opatření

4.1.1 Kategorie „první kontakt s návykovou látkou“

V tabulce č. 1 je znázorněn seznam kódů kategorie první kontakt s návykovou látkou. Tuto kategorii jsem společně s jednotlivými kódy znázornila v níže vytvořeném diagramu č. 1.

Tabulka č. 1: Seznam jednotlivých kódů kategorie první kontakt s návykovou látkou

PRVNÍ KONTAKT S NÁVYKOVOU LÁTKOU	
rodina uživatelé NL	kamarádi uživatelé NL

Zdroj: vlastní výzkum

Diagram č. 1: První kontakt s návykovou látkou

Zdroj: vlastní výzkum

Diagram č. 1 znázorňuje jednotlivé kódy, které se týkají prvotního kontaktu s návykovou látkou. Výzkumem jsem zjistila, že většina informantek se s návykovou látkou setkala ještě před tím, než samotnou návykovou látku začaly užívat. Informantky č. 1, 2, 3 a 6 uvedly, že kromě svých kamarádů, kteří jsou narkomani, mají s návykovou látkou zkušenost přímo z domácího prostředí, neboť jejich rodiče a sourozenci byli narkomani. *„Moje máma je narkomanka a z kamarádů skoro všichni“* (I1). *„Sestra“* (I2). *„Sestra brala perník“* (I3). *„Můj nevlastní otec“* (I6). Pro ostatní informantky přicházel první impuls k užití návykové látky většinou od kamarádky. *„Jen kamarádka užívala drogy“* (I4). *„Nejlepší kamarádka“* (I5).

4.1.2 Kategorie „první zkušenost s návykovou látkou“

V tabulce č. 2 je znázorněn seznam kódů kategorie první zkušenost s návykovou látkou. Tuto kategorii jsem společně s jednotlivými kódy znázornila v níže vytvořeném diagramu č. 2.

Tabulka č. 2: Seznam jednotlivých kódů kategorie první zkušenost s návykovou látkou

PRVNÍ ZKUŠENOST S NÁVYKOVOU LÁTKOU	
první abúzus 8 let	prvotní váhání před užitím
první abúzus 9 let	první NL odmítnutí
první abúzus 12 let	pozitivní očekávání od NL
první abúzus 13 let	po prvním užití nespavost
první abúzus 14 let	první užití nepříjemné pocity
první NL od party	první pocity z NL negativní
první NL od kamarádky	první pocity z NL pozitivní
první NL cigareta	první pocity z NL smíšené
první NL pervitin	nepopsatelné pocity z prvního užití
první NL marihuana	po delším užívání NL – negativní pocity
první NL marihuana a pervitin	neopakovatelnost prvního užití

Zdroj: vlastní výzkum

Diagram č. 2: První zkušenost s návykovou látkou

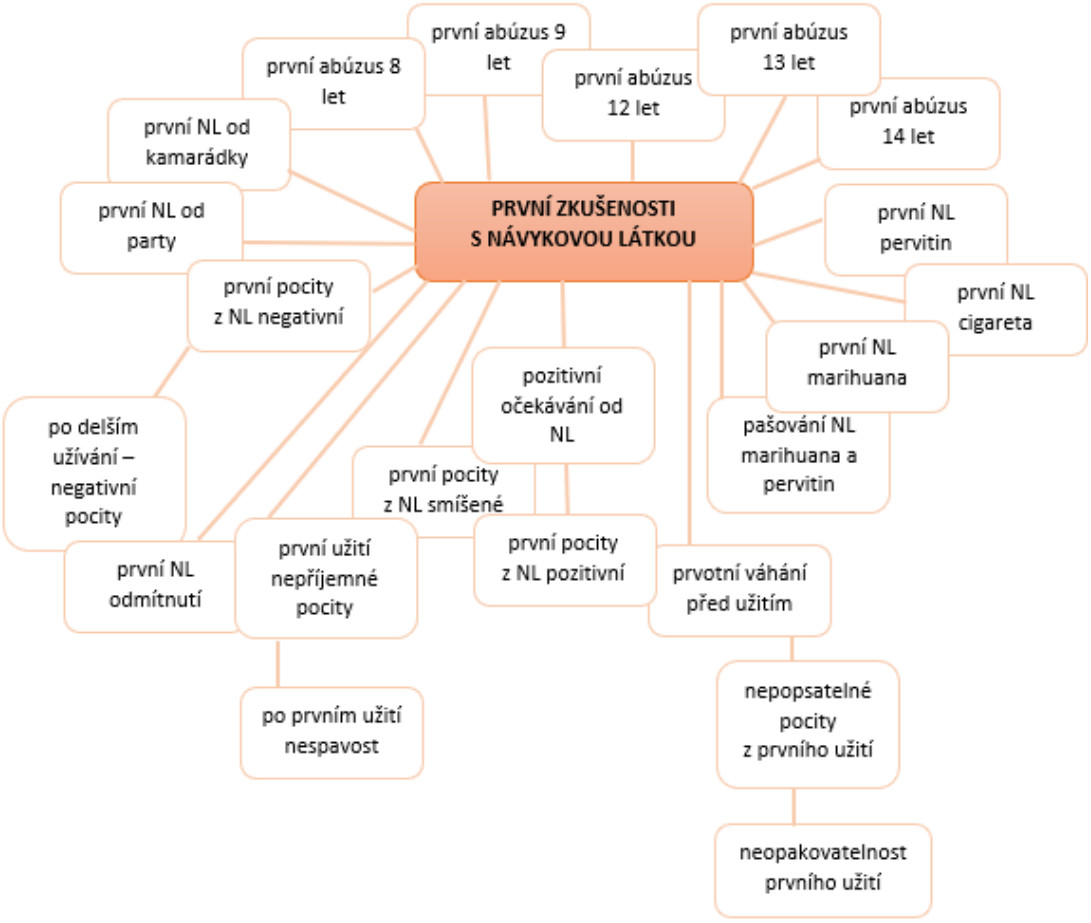

Zdroj: vlastní výzkum

Diagram č. 2 znázorňuje prvotní zkušenosti informantek s návykovými látkami. Cílem výzkumu bylo zmapovat, v jakém věku, kým a jaká návyková látka jim byla poprvé nabídnuta a jaké pocity jim přinesla. Pohnutky, které vedly informantky k užívání více či méně legálních drog, byly různorodé. První experimentování a riskování s návykovou látkou začalo v období školního věku v rozmezí 8 až 14 let. Zkušenosti informantek s návykovými látkami byly nadprůměrné. Alarmující výskyt prvotního užívání návykových látek byl u většiny zejména u měkkých neboli lehkých drog, konkrétně u nikotinu a marihuany. U těžkých neboli tvrdých drog to bylo u pervitinu. Všechny informantky se shodly na tom, že experimentovat s návykovou látkou začaly na popud svých kamarádů či kamarádek, což potvrzují informantky č. 1 a 3. *„Kamarády jakoby, tak nevím, jak to popsat, to jsme byli venku s partou, no a přišla jakoby nová droga jakoby pervitin, a tak přišlo mezi nás“* (I1). *„Člověkem z party, chodili jsme prostě ven a jeden kluk prostě, byli jsme normálně venku prostě, byli jsme v parku a on mi prostě nabídl cigaretu, protože jsem tam byla jediná, která nekouřila“* (I3). Na počátku

experimentování s návykovou látkou přicházelo váhání, zda návykovou látku přijmout, či nikoliv, ale zvědavost a touha návykovou látku zkusit byla vždy větší, jak uvedly informantky č. 2 a 6. *„Tak váhala jsem první, ale pak jsem si řekla prostě, že to chci zkusit, tak jsem si to prostě dala“* (I2). *„Mě to lákalo to zkusit, takže jsem hnedka to, řekla, že jo“* (I6). Informantka č. 2 uvedla, že první užití návykové látky naplnilo její pozitivní očekávání: *„Úplně ten první pocit, to bylo prostě fakt dobrý, dobrý to bylo“* (I2). Naopak informantka č. 3 uvedla, že první užití návykové látky jí přineslo zklamání v podobě nepříjemných pocitů: *„Myslela sem si jako, že to bude v pohodě, že mi to nic neudělá, ale začala jsem se dusit, takže moje očekávání bylo takový, že mi to nic neudělá, ale udělalo“* (I3). U informantky č. 6 užívání návykových látek ze začátku naplňovalo její pozitivní očekávání, ale po dlouhodobějším užívání jí návykové látky způsobovaly pocity opačné: *„Jako by ta marihuana ze začátku docela pozitivní, ale pak jak už to bylo docela častějc, tak jsem začala aj zapomínat, že už mi to prostě šlo do toho mozku, tak jsem s tím přestala. Tak když to beru teďkon zpětně, tak to bylo vlastně úplně k hovnu, s prominutím“* (I6).

4.1.3 Kategorie „důvody užívání návykové látky“

V tabulce č. 3 je znázorněn seznam kódů kategorie důvody užívání návykové látky. Tuto kategorii jsem společně s jednotlivými kódy znázornila v níže vytvořeném diagramu č. 3.

Tabulka č. 3: Seznam jednotlivých kódů kategorie důvody užívání návykové látky

DŮVODY UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÉ LÁTKY	
užívání jako snaha zapadnout do party	NL řeší stres
užívaní jako snaha si připadat důležitá a dospělá	NL jako vyplnění volného času
užívání NL ze zvědavosti	nedokázala odolat droze

Zdroj: vlastní výzkum

Diagram č. 3: Důvody užívání návykové látky

Zdroj: vlastní zdroj

Diagram č. 3 znázorňuje důvody, díky kterým informantky užívaly návykové látky před nástupem do výchovného ústavu a z jakého důvodu návykové látky užívají nyní. Pohnutky, které vedly dívky k užívání více či méně legálních drog, jsou různorodé. První experimentování a riskování s návykovou látkou začalo v období dospívání. Mnoho dívek zkoušelo nové věci jen proto, aby zjistily, co návyková látka vůbec je a co jim bude přinášet, nebo naopak, co jim bude brát. Informantky č. 5 a 6 uvedly, že prvotním důvodem k užívání návykových látek byla zvědavost, potřeba napodobit kamarádku či ztotožnit se s kamarádkou stejně jako informantka č. 4: *„Ze zvědavosti jsem to chtěla zkusit. Kamarádka to dělala první a potom já, asi po třech měsících, co jsem s ní chodila ven, jenom jsem se na to koukala, tak jsem to chtěla zkusit“* (I4). Dalším důvodem byla potřeba zapadnout do party či do kolektivu, jak uvedla informantky č. 1 a 3. *„Všichni to zkusili, tak to zkusím taky, abych zapadla do party“* (I1). *„Protože jsem chtěla zapadnout mezi ty lidi do tý party prostě“* (I3). Informantka č. 6 naopak uvedla, že návykové látky začala užívat, protože chtěla být chápána a uznávána jako dospělá: *„Prostě se mi to líbilo, prostě takový, jsem si připadala důležitá a dospělá už nějakým způsobem“* (I6).

Nyní ale užívají návykové látky spíše proto, aby zvládaly svůj pobyt ve výchovném ústavu a také veškerý stres, který pobyt přináší. Užívání návykových látek jim pomáhá zahnat smutek či depresi, jak uvedla informantka č. 5: *„No vlastně, uklidňuje to, prostě, když mi je třebas smutno, nebo mám depresi nebo něco, tak vlastně, když si zakouřím, tak se cítím potom líp, jakože mě to uklidní“* (I5). Pobyt ve výchovném ústavu je pro ně velmi

náročný, jelikož musí dodržovat veškerá pravidla a nařízení, která jim udělí pracovníci výchovného ústavu. Pokud se rozhodnou pro nerespektování pravidel, dochází mezi dívkou a personálem ke konfliktu, který je důvodem pro užití návykové látky, jak potvrzuje informantka č. 2: *„Když se třeba pohádáme nebo takhle s vychovatelkama máme špatnej den, jako třeba dneska, tak to potřebujem zapít, ale samozřejmě to neví“* (I2). Informantky č. 3 a 6 uvedly jako důvod pro užití návykové látky společné trávení volného času s dalšími dívkami téměř 24 hodin denně, pomluvy a žalování jedna na druhou. *„S holkama je to tadydle hodně těžký a drby, prostě ženský“* (I3). *„Tak tady je to jakoby s těma holkama, jakoby že se hádáme a tak, že jsme spolu fakt každej den, 24 hodin denně a už je to taková ta ponorka a mě to třeba uklidní“* (I6).

4.1.4 Kategorie „přístup k návykovým látkám“

V tabulce č. 4 je znázorněn seznam kódů kategorie přístup k návykovým látkám. Tuto kategorii jsem společně s jednotlivými kódy znázornila v níže vytvořeném diagramu č. 4.

Tabulka č. 4: Seznam jednotlivých kódů kategorie přístup k návykovým látkám

PŘÍSTUP K NÁVYKOVÝM LÁTKÁM	
cigarety kupuje sama	snadný přístup k NL ve VÚ
cigarety kupuje s kamarádkami	špatný přístup k tvrdým NL ve VÚ
alkohol kupuje sama	špatný přístup k NL ve VÚ
NL ve VÚ od kamaráda	obtížnější obstarávání NL ve VÚ
funguje distribuce NL ve VÚ	neznalost distribuce tvrdých NL ve VÚ
neznalost distribuce NL ve VÚ	

Zdroj: vlastní výzkum

Diagram č. 4: Přístup k návykovým látkám

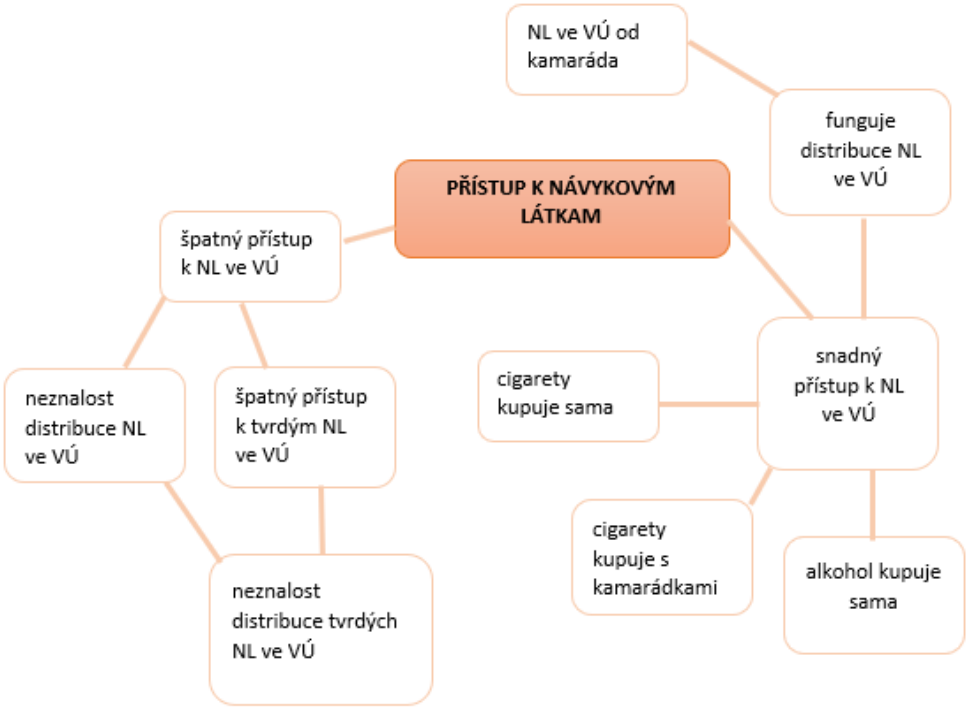

Zdroj: vlastní výzkum

Diagram č. 4 znázorňuje jednotlivé kódy, týkající se přístupu k návykovým látkám ve vybraném výchovném ústavu. Všechny informantky se shodly na tom, že přístup k legálním návykovým látkám je velmi snadný, jelikož alkohol a nikotin si kupují samy v obchodě za kapesné nebo za své vlastní finance, které jim posílají například prarodiče či někdo z rodiny, což potvrzují i informantky č. 1 a 3. *„Tak jako jak, normálně jdu do obchodu a za co jakoby, tak jak jsem řekla, jsem rozmazlená vnučka a hlavně mám taky svoje finance teď“* (I1). *„Za peníze, teta mi na účet pošle peníze, tak za to je prostě kupujeme v obchodech“* (I3). Z odpovědi informantky č. 2 vyplynulo, že návykovou látku si obstarává od kamaráda, tudíž zde funguje distribuce návykových látek: *„Teďka dva tejdny zpátky jsem tady potkala kamaráda a dala jsem si to prostě“* (I2). Informantky velmi vnímají rozdíly v obstarávání návykových látek. Informantka č. 3 uvedla, že ve výchovném ústavu je přístup k návykovým látkám snadnější, jelikož doma se návykové látky příliš nevyskytovaly. *„Když jsem byla doma ještě, tak tam se moc těch návykových látek neužívalo, jenom prostě ve výjimečných situacích, oslava, tak tam byl alkohol a jinak jenom cigarety, ale tráva a drogy a tohlento to ne, to tady je to mnohem horší“* (I3). Naopak z výpovědi informantky č. 1 bylo zřejmé, že obstarávání návykových látek je mnohem těžší. Vybraný výchovný ústav se nachází na malé vesničce, kde není tak velký přístup k návykovým látkám. *„No, tak tady je to určitě těžší, protože to je malá vesnička*

tady. Já jsem jakoby z Plzně, a to je velký město, hodně velký město oproti tady tomu a přijde mi, že se to tady dá všechno shánět hůř" (I1). Informantky č. 2 a 6 uvedly, že ve vybraném výchovném ústavu je obtížnější obstarávání návykových látek, neboť tam neznají distributory, a dalším důvodem jsou pouze půlhodinové vycházky, během nichž je velmi těžké si tyto látky obstarat. *„Tady vlastně nikdo není ani nebo jako spíš takhle, neznám tady nikoho, takže nemám, komu se svěřit, že bych to chtěla nebo tak"* (I2). *„No, tak tady je to těžší. No, tak třeba doma jste si to mohla jít koupit v podstatě kdykoliv jste chtěla, ale tady jsou třeba omezený ty vycházky a tak, tak to prostě tak jednoduše nejde"* (I6). Přestože většina informantek uvedla, že nezná distributory návykových látek, tak se zde najdou i tací, kteří mají opačný názor a nepotvrzují tento poznatek. Podle informantky č. 3 a 5 není žádný problém si návykové látky obstarat, jelikož tam existují lidé, kteří s nimi obchodují a prodávají je. *„Jsou tadydle lidi, který prostě si to, třeba trávu si kupujou od lidí a pak to užívaj tadydle v ústavu nebo alkohol, ten už tadydle jel taky, takže je to tadydle hodně přístupný"* (I3). *„Právě že furt jsou tady jen cigarety, furt to koluje, hodně moc"* (I5).

4.1.5 Kategorie „návykové látky ve výchovném ústavu"

V tabulce č. 5 je znázorněn seznam kódů kategorie přítomnost návykové látky ve VÚ. Tuto kategorii jsem společně s jednotlivými kódy znázornila v níže vytvořeném diagramu č. 5.

Tabulka č. 5: Seznam jednotlivých kódů kategorie návykové látky ve VÚ

NÁVYKOVÉ LÁTKY VE VÝCHOVNÉM ÚSTAVU	
pašování NL v kapse	pervitin ve VÚ
pašování NL v podprsence	cigarety ve VÚ jako norma
pašování NL v kabelce	NL schované ve VÚ
pašování NL do VÚ potají	rozšíření i tvrdých NL ve VÚ
příležitostné užívání alkoholu	užívání NL ve VÚ
aktuálně užívá nikotin	užívání NL mimo VÚ (vycházky, dvůr)
užívání NL ve VÚ pouze jednou	závislost na nikotinu
závislost svaluje na prostředí rodiny	nezajímá se o NL
aktuální abstinence	

Zdroj: vlastní výzkum

Diagram č. 5: Návykové látky ve VÚ

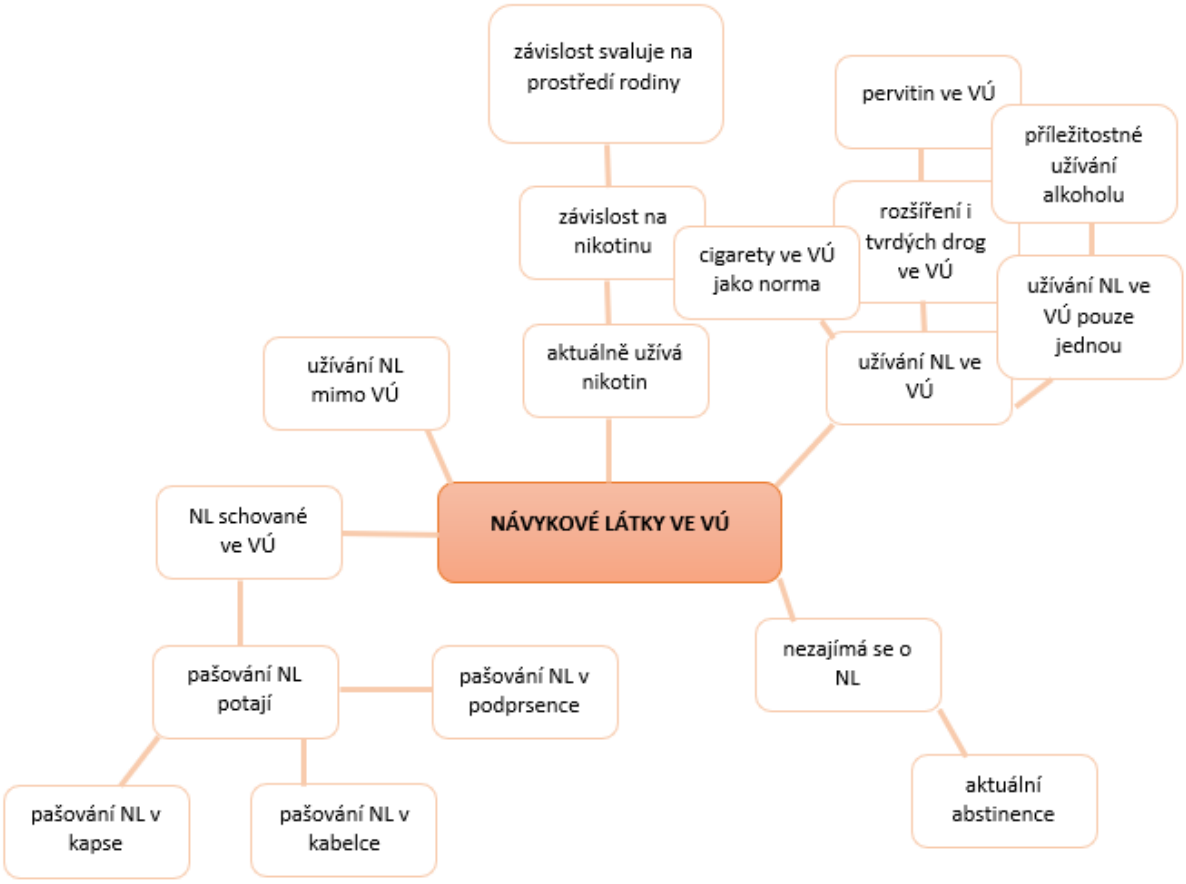

Zdroj: vlastní výzkum

Diagram č. 5 znázorňuje kódy, týkající se návykových látek v zařízení výchovného ústavu. Cílem bylo zmapovat, jaké návykové látky se užívají v gesci výchovného ústavu či mimo něj a jakým způsobem se pašují návykové látky přímo do zařízení výchovného ústavu.

Mezi nejčastěji užívané návykové látky ve vybraném výchovném ústavu patří nikotin, neboť je nejlevnější a nejjednodušší k obstarání, a příležitostně i alkohol, jak uvádí informantka č. 2: *„Alkohol si dám, když jsou narozeniny nebo takhle, něco na slavnost, ale jinak nepiju“* (I2). Užívání nikotinu je nedílnou součástí každodenního života ve výchovném ústavu, neboť jeho obstarávání je pro všechny normální a obvyklé, jak uvedla informantka č. 2: *„Jo, cigarety jo, ty si tady kupujou normálně“* (I2). Nikotin ale mnoho dívek již nepovažuje za látku, která je návyková, což potvrzuje informantka č. 6. *„Cigarety, ale to neberu za návykovou látku“* (I6). Přestat kouřit není jednoduché, neboť je to pro mnohé psychická a tělesná závislost. Většina informantek uvedla, že vykouří od 3 do 10 cigaret denně, někdy i více, což potvrzuje informantka č. 4: *„Každý den kouřím, tak osm až deset cigaret denně“* (I4). *„Jsem závislá, nevím, prostě potřebuju to“* (I4).

Svou závislost na nikotinu často svalují na prostředí, ve kterém dříve žily: *„Moje mamka kouřila a jak jsem v tom prostě byla, v tom vzduchu, tak jsem prostě začala kouřit“* (I3). Kromě běžných legálních návykových látek se ve vybraném výchovném ústavu vyskytují i ty nelegální. S velkou pravděpodobností si je dívky shánějí v době vycházek a nabídka na ně přichází většinou z okolí, například od kamarádů, což potvrzuje informantka č. 2: *„Pervitin, protože mi to nabízel, ne nenabízel, ale řekl mi, že to má prostě teďka u sebe a já jsem to dřív prostě brala, od 12 do 17, takže jsem váhala a říkám jó, já si to dám, a tak jsem si to prostě koupila“* (I2). Tento poznatek potvrzuje i informantka č. 5, která uvedla, že v gesci kolují i nelegální návykové látky: *„Mají tu třeba marihuanu, ale i něco jinýho“*(I5).

Způsoby, kterými se dostávají návykové látky do zařízení, jsou různorodé. Většina informantek spoléhá na to, že nebudou podrobeny žádné kontrole, neboť většina pracovníků, pokud nemá podezření, že by byly pod vlivem návykové látky, kontroly nedělá. Proto si je nejčastěji schovávají do kabelky či do kapsy, jak uvedly informantky č. 4 a 6. *„Do kabelky si je dám, různě, tam mi nekoukaj“* (I4). *„Tak já nevím, prostě v kapse“* (I6). Informantka č. 3 uvedla, že pašuje návykové látky v kapse, ale pokud má podezření, že by vychovatel po příchodu z vycházky mohl provádět kontrolu, pašuje je v podprsence: *„Pronášíme je normálně, jakože v kapse nebo v podprsence to tam propašujeme sem“* (I3).

Informantky užívají návykové látky v gesci výchovného ústavu, ale i mimo něj, i když ví, že je to zakázané vnitřním řádem. Z výpovědi informantek č. 5 a 6 vyplývá, že nejčastěji užívají návykové látky za zády svých vychovatelů, například když musí vynést koš. *„Když jdeme třeba s košem, tak oni o tom nevěděj“* (I5). *„No tak jakoby, tady je to udělaný tak, že když prostě jdeme třeba s košem, tak si zapálíte, že jo“* (I6). Informantky č. 1 a 3 uvedly, že návykové látky užívají při samostatném opuštění zařízení za účelem vycházky. *„Tak když jdeme na vycházku, třeba máme hodinovou vycházku, tak tam padnou tři, čtyři cigarety no, tak jenom na té vycházce“* (I3). *„No, tak jakoby jsou tady ještě vycházky, že jo, takže když jdeme na vycházku no a takhle“* (I1). V gesci výchovného ústavu se užívají návykové látky minimálně, neboť je velké riziko, že je přistihne některý z vychovatelů a dostanou za to zákaz samovolného opuštění zařízení, tedy zákaz vycházek. Jestliže se ale rozhodnou návykovou látku užít přímo v zařízení, nejčastěji na toaletách nebo v koupelně, jak uvedly informantky č. 3 a 5: *„Teďka nedávno jsem byla*

v trestu no, kvůli tomu, protože jsme kouřily na záchodech" (I3). *„Jo, kouřím v koupelně"* (I5).

Užívání návykových látek může způsobovat i mnoho problémů, zejména zdravotních, proto se také informantka č. 5 již o tvrdé návykové látky nezajímá, neboť jejich užívání ji způsobovalo vážné psychické problémy: *„Já nemůžu, protože já jsem brala psychiatrický léky a myslím si, že by mi to hodně ublížilo, ty tvrdý drogy"* (I5). Jiné dívky uvádějí, že se nezajímají o tvrdé návykové látky od té doby, co se staly matkou nebo zjistily, že jsou těhotné, jak uvedla informantka č. 1. *„Už v tom nejedu od tý doby, co se mi narodila malá a nechci s tím mít ani nic společného"* (I1). K abstinenci nevedou dívky pouze konkrétní důvody, ale například i jevy, kdy budou považovat abstinenci za své vlastní rozhodnutí, jak uvedla informantka č. 2: *„Už jsem tak měsíc a půl čistá"* (I2).

4.1.6 Kategorie „zákazy a tresty"

V tabulce č. 6 je znázorněn seznam kódů kategorie zákazy a tresty. Tuto kategorii jsem společně s jednotlivými kódy znázornila v níže vytvořeném diagramu č. 6.

Tabulka č. 6: Seznam jednotlivých kódů kategorie zákazy a tresty

ZÁKAZY A TRESTY	
uvědomuje si zákaz užívání NL ve VÚ	trest zákaz vycházek
zákaz kouření ve VÚ	izolace jako trest za NL ve VÚ
trest za kouření ve VÚ	trest za pozitivní test na NL

Zdroj: vlastní výzkum

Diagram č. 6: Zákazy a tresty

Zdroj: vlastní výzkum

Diagram č. 6 znázorňuje, jaké zákazy a tresty existují v gesci výchovného ústavu v případě nedodržování a porušování pravidel. Cílem bylo zmapovat, zda informantky mají povědomí o tom, co jim hrozí v případě, pokud pracovník výchovného ústavu u nich nalezne návykovou látku, přistihne je s návykovou látkou nebo jsou pod jejím vlivem. Informantky si uvědomují, že je zakázáno, aby se návykové látky objevovaly v zařízení, což potvrzují informantky č. 2 a 5. *„No, správně by se to tady nemělo objevovat vůbec, jakože.“* (I3*)* Také si uvědomují, že je zakázáno návykové látky užívat v zařízení výchovného ústavu, jak uvedly informantky č. 2 a 5. *„Je jasný, že se tady nesmí kouřit.“* (I2) *„Nesmí se prostě jakoby, je to zakázaný kouřit v budově, protože tu jsou i vlastně malý miminka.“* (I5)

V případě požití jakýchkoliv návykových látek v gesci výchovného ústavu hrozí dívkám trest omezení trávení volného času mimo zařízení, je to takzvaně zákaz vycházek na jeden až sedm dnů. Veškeré tresty mohou být uděleny podmíněně až na 3 měsíce. Informantka č. 3 řekla: *„Řeší se to tak, že prostě dostaneme zákaz vycházek, protože tady máme samostatné vycházky a jak nás nachytají, že prostě kouříme nebo je tam prostě nakouřeno, tak prostě dostaneme trest, podepíšeme papír a jsme bez vycházek na 3 dny a pak se to prodlužuje na dýl prostě.“* (I3) Pokud budou přistihnuty s návykovou látkou mimo zařízení výchovného ústavu, hrozí jim trest omezení trávení volného času mimo zařízení, ale jeho délka je na základě individuálního posouzení ředitele výchovného ústavu, což potvrdila informantka č. 1. *„Jdeme okamžitě na výkon trestu, což znamená zákaz vycházek a všech různých výhod, třeba až na 7 dní.“* (I1)

Pokud některý z pracovníků má podezření, že je dívka pod vlivem návykové látky, má právo vyzvat dívku k tomu, aby se podrobila vyšetření, zda není ovlivněna alkoholem nebo jinou návykovou látkou. V případě podezření může pracovník udělat dívce test na přítomnost návykových látek, a pokud je potřeba pro vyšetření odebrat krev, dívka je povinná strpět odběr krve. Pokud jsou testy na přítomnost návykových látek pozitivní, hrozí dívce trest omezení volného času mimo zařízení na nejméně sedm dnů, jak uvedla informantka č. 2 nebo trest izolace *„No, tak já nevím, já jsem teďka jako z toho pervitinu, když to zjistili, tak jsem měla testy, měla jsem no, prostě pozitivní test, no a přišla jsem k ředitelně a ředitel mi dal sedm dní trest.“* (I2). Informantka č. 2 se k tomu vyjádřila takto: *„Rozhodně jdou na izolaci, kde jsou izolováni od ostatních holek, a to samé trest sedmi dní no a kolikrát až více, když jsou drzé nebo prostě, když je k tomu něco navíc.“* (I1)

4.1.7 Kategorie „kontrola“

V tabulce č. 7 je znázorněn seznam kódů kategorie kontrola. Tuto kategorii jsem společně s jednotlivými kódy znázornila v níže vytvořeném diagramu č. 7.

Tabulka č. 7: Seznam jednotlivých kódů kategorie kontrola

KONTROLA	
kontrola kapes	poukazuje na potřebu více hlídat
kontrola při příjezdu do VÚ	tolerance personálu k NL
absence větší kontroly ve VÚ	

Zdroj: vlastní výzkum

Diagram č. 7: Kontrola

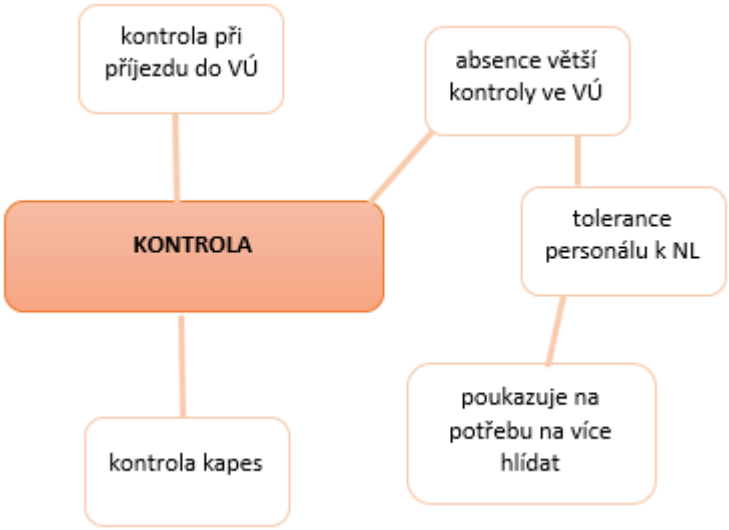

Zdroj: vlastní výzkum

Diagram č. 7 znázorňuje jednotlivé kódy, týkající se kontrolování dívek pracovníky výchovného ústavu, které by měly zamezit výskyt a požívání návykových látek v zařízení. Každý víkend, každé prázdniny či svátky mohou dívky odjíždět na pobyt mimo zařízení, pokud jsou zdravé, nejsou ohroženy před odjezdem nebo neohrožují své prostředí, popřípadě jejich dítě. Při návratu z pobytu každá dívka projde kontrolou, při které pracovníci výchovného ústavu sepisují, co si dívka s sebou přivezla. *„Když prostě přijedeme z domova, tak máme s sebou třeba věci a ty věci se sepisují, takže vidí, co v tom máme“* (I3). Nekontrolují však to, co mají u sebe, například v kapsách nebo v bundě, jak uvedla informantka č. 3: *„Nevidí, co třeba máme v bundě, nebo třeba to máme v podprsence nebo po kapsách, to oni nevidí, takhle nás nekontrolujou no“* (I3).

Dívky mohou každý den samostatně opustit zařízení výchovného ústavu na půl hodiny, v případě, že nemají nařízený žádný trest a zároveň to dovoluje jejich zdravotní stav nebo stav jejich dítěte. Při příchodu z vycházky se podrobují kontrole, ale ne vždy. Informantka č. 2 uvedla, že záleží na tom, jaký vychovatel má směnu: *„Když přijdeme třeba z vycházky, a to záleží podle toho, jaký vychovatel zrovna slouží, takže ukažte kapsy, třeba řekne nebo takhle“* (I2).

Ohledně účinnosti kontroly se většina informantek shodla na tom, že opatření, která by měla zamezit výskyt návykových látek, nejsou dostatečná, zejména ze strany pracovníků výchovného ústavu, kteří této problematice nevěnují dostatečnou pozornost, což potvrdila i informantka č. 3: *„No, já si spíš myslím, že by měli více hlídat, jakože více dohlížet na to, co si z vycházek nosí u sebe, co prostě tahají z domova sem a takhle by se to mělo víc hlídat, není to zas tak hlídaný“* (I3). Informantka č. 5 dodala: *„No, jakože oni to ví, že tady mají cigarety jako normálně, ale jinak neřeší to“* (I5). Z výpovědi informantky č. 1 vyplynulo, že pracovníci výchovného ústavu je vyloženě neprohledávají, neboť výchovný ústav není kriminál: *„Jako není to tady kriminál, že by nás vyloženě prohledávali“* (I1).

Z veškerých informací, které jsem načerpala z odpovědí, vyplývá, že kontrola ve výchovném ústavu ze strany pracovníků výchovného ústavu je neúčinná a nedostatečná.

4.1.8 Kategorie „účinnost a existence opatření“

V tabulce č. 8 je znázorněn seznam kódů kategorie existence a účinnost opatření. Tuto kategorii jsem společně s jednotlivými kódy znázornila v níže vytvořeném diagramu č. 8.

Tabulka č. 8: Seznam jednotlivých kódů kategorie existence a účinnost opatření

EXISTENCE A ÚČINNOST OPATŘENÍ	
uvědomuje si existenci opatření ve VÚ	špatná účinnost opatření u alkoholu
dobrá účinnost opatření	špatná účinnost opatření
dobrá účinnost opatření u tvrdých NL	porušování opatření ve VÚ

Zdroj: vlastní výzkum

Diagram č. 8: Existence a účinnost opatření

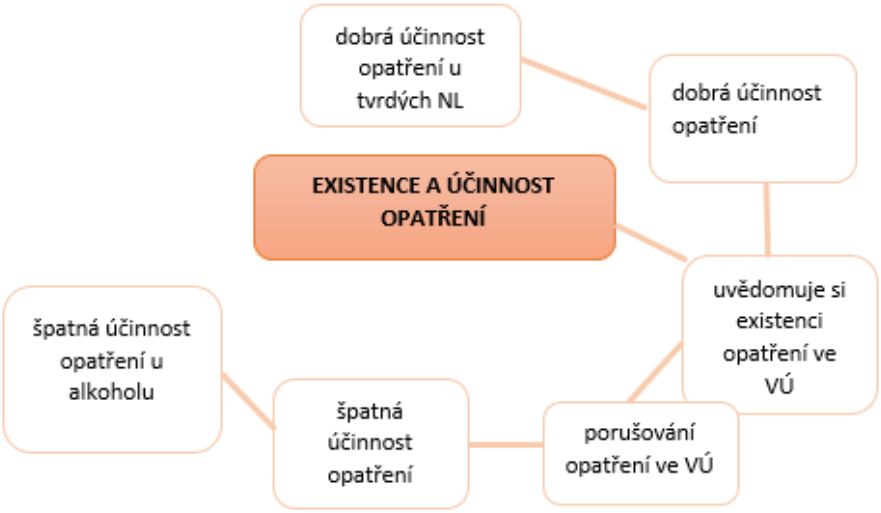

Zdroj: vlastní výzkum

Diagram č. 8 znázorňuje jednotlivé kódy, týkající se existence a účinnosti opatření v gesci výchovného ústavu, které by měly zamezovat výskyt a užívání návykových látek ve vybraném výchovném ústavu. Informantka č. 4 si uvědomuje existenci opatření. *„Když přijde někdo novej, tak nám daj podepsat papíry, kde jsou pravidla řádu, prostě vnitřní pravidla“* (I4).

Ohledně účinnosti opatření se část informantek shodla na tom, že opatření vybraného výchovného ústavu jsou dostatečná jen u tvrdých návykových látek, ale u ostatních nikoliv, jak uvedla informantka č. 2: *„Jako jo, v tom pervitinu a takhle jo, ale v tom alkoholu to ne, to vůbec“* (I2). Ovšem ostatní dotazované informantky uvedly, že opatření, která zamezují výskyt a užívání, jsou dostatečná pro všechny návykové látky. *„Jo, jako určitě dostatečná jsou“* (I1). Informantka č. 5 nepotvrdila tento poznatek, naopak si myslí, že opatření ve výchovném ústavu jsou absolutně neúčinná, neboť je ve výchovném ústavu velmi volný režim, protože vychovatelé neapelují na dodržování psaných pravidel a porušování opatření nijak neřeší: *„Já jsem tu vlastně jenom týden, ale jako, já se dost divím, tady je to prostě tak volný, nic radši vychovatelé neřeší, oni třeba něco ví, ale radši jdou od toho pryč, mávnou rukou a odejdou“* (I5).

4.2 Konceptuální model – jev > strategie > příčiny > následek

Cílem výzkumu bylo identifikovat specifika abúzu a přístupu k návykovým látkám u dívek umístěných ve výchovném ústavu. Z výzkumu jsem zjistila, že dívky začaly zneužívat návykové látky už v raném školním věku mezi 8. až 14. rokem. Byly to zejména

nelegální návykové látky, jako jsou marihuana a pervitin a v menší míře legální návykové látky (nikotin). Hlavním důvodem k užívání návykových látek byla touha zjistit, co jim bude návyková látka přinášet, nebo naopak brát, dále to byla zvědavost, snaha zapadnout do party či do kolektivu a také snaha být uznávána a chápána jako dospělá.

Naopak v současné době dívky zneužívají zejména legální návykové látky, jako jsou nikotin, alkohol a příležitostně nelegální návykové látky (pervitin). Hlavním důvodem k užívání návykových látek je snaha zvládnout pobyt ve výchovném ústavu, dále společné trávení volného času s dalšími dívkami téměř 24 hodin denně, pomluvy a žalování jedna na druhou.

Dívky zřetelně vnímají rozdíly v obstarávání návykových látek v době, kdy nebyly ještě ve výchovném ústavu, a nyní. Důvody, které jsem uvedla, jsou hlavním impulsem k tomu, aby si je sháněly. Z výzkumu jsem zjistila, že přístup k legálním návykovým látkám je velmi snadný i ve výchovném ústavu, neboť nikotin a alkohol si kupují samy za kapesné nebo za své vlastní finance, které jim posílají členové rodiny. Naopak obstarávání nelegálních návykových látek každá dívka vnímá jinak. Některé uvedly, že jejich dostupnost je mnohem těžší, jelikož vybraný výchovný ústav se nachází na malé vesničce, kde není tak velký přístup k návykovým látkám. Překážkou je i neznalost distributorů drog nebo omezené trávení volného času mimo zařízení, a to pouze půl hodiny denně. Naopak jiné dívky uvedly, že obstarávání návykových látek je ve výchovném ústavu snadnější, jelikož doma se nelegální návykové látky příliš nevyskytovaly a zde existují lidé, kteří s nimi obchodují a prodávají je.

Aby dívky mohly užívat návykové látky i ve výchovném ústavu, musí je do něj nějakým způsobem tajně dostat. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že způsoby jsou různé. Nejčastějším způsobem je pronášení návykových látek do gesce výchovného ústavu v kapse, v kabelce, výjimečně v podprsence. Dívky užívají návykové látky nejčastěji za zády svých vychovatelů, například když jdou vynést koš nebo při povoleném opuštění zařízení za účelem vycházky. Pokud se už rozhodnou užít návykovou látku přímo v prostorách zařízení, je to nejčastěji na toaletách či v koupelně.

Dle mého názoru je hlavní příčinou zneužívání návykových látek v zařízení výchovného ústavu nedostatečná kontrola ze strany jeho pracovníků, neboť samotné dívky uvádějí, že personál nevěnuje dostatečnou pozornost kontrolám při příchodu z vycházek či při příjezdu z víkendových pobytů, je nedůsledný a velmi tolerantní. Co se týče existence

a účinnosti písemných opatření ve výchovném ústavu, která by měla zamezovat užívání či zneužívání návykových látek, jsou dle dívek, vyjma jedné, účinné. Jedna z dívek uvedla, že opatření výchovného ústavu jsou absolutně neúčinná, neboť vychovatelé neapelují na jejich dodržování.

Následkem abúzu návykových látek jsou ve výchovném ústavu tresty a zákazy. Z výzkumu bylo zjištěno, že pokud některý z pracovníků výchovného ústavu přistihne dívku s návykovou látkou (nejčastěji s cigaretou) v zařízení, dostane trest v podobě omezení trávení volného času mimo zařízení, je to takzvaně zákaz vycházek na jeden až sedm dnů. Stejný trest dostane i v případě, že bude přistižena s návykovou látkou mimo zařízení výchovného ústavu, ale jeho délka je na základě individuálního posouzení ředitele výchovného ústavu. Pokud má některý z pracovníků podezření, že je dívka pod vlivem návykové látky, má ji právo vyzvat, aby se podrobila vyšetření, zda není ovlivněna alkoholem nebo jinou návykovou látkou. Pokud jsou testy na přítomnost návykových látek pozitivní, hrozí dívce trest izolace nebo omezení trávení volného času mimo zařízení nejméně na sedm dnů.

5 Diskuse

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou návykových látek u dívek umístěných ve výchovném ústavu. Cílem bakalářské práce je identifikovat specifika abúzu a přístupu k návykovým látkám ve výchovném ústavu pro dívky.

V teoretické části bakalářské práce jsem se snažila prostřednictvím odborné literatury vymezit základní pojmy, které se této problematiky týkají. Jelikož abúzus návykových látek ve výchovném ústavu v žádné odborné literatuře není přesně vymezen, lze jeho specifika najít v kapitole návykové látky u mladistvých a v institucionální péči.

Pro praktickou část svého výzkumného šetření jsem zvolila kvalitativní výzkum a metodu polostrukturovaného rozhovoru. Výsledky z rozhovorů jsem prostřednictvím otevřeného kódování zapsala do jednotlivých kódů, ze kterých jsem poté vytvořila kategorie, které jsem i s kódy zobrazila do tabulek a diagramů a poté jsem je vyhodnotila.

Abúzus je zneužívání, nadměrné užívání nebo užívání návykových látek (alkoholu, tabáku, kávy, léků na spaní či léků proti bolestem) v nevhodnou dobu, může se jednat o stav trvalý, jednorázový, pravidelný či málo častý (Hartl, 2004; Vokurka a Hugo, 2015).

Podle výpovědí z rozhovorů lze říci, že abúzus se u dívek projevil již před tím, než nastoupily do výchovného ústavu. Cimický (2009) uvádí, že nejohroženější skupinou jsou děti mezi 10. až 12. rokem. Naopak Mahdalíčková (2014) jako nejohroženější označuje mládež ve věku od 14 do 16 let, protože v tomto období začíná nejčastěji experimentovat s nějakou návykovou látkou. Tyto poznatky autorů se mi pouze částečně potvrdily, jelikož z výsledků výzkumu vyplynulo, že první experimentování a riskování s návykovou látkou začalo již v období školního věku mezi 8. až 14. rokem. Dle Vellemana et al. (2005, In Šťastná a Šucha, 2010) se užívání návykových látek pojí s určitými faktory, jako například s užíváním návykových látek ze strany starších sourozenců, rodičů, navíc také ze strany kamarádů. Dle Sikorové (2012) přetrvává mezi mladistvými velmi časté užívání konopných drog, tabáku a alkoholu. Avšak alarmující se ukázal výskyt prvotního užívání měkkých neboli lehkých drog, zejména nikotinu a marihuany, u většiny dívek. Z těžkých neboli tvrdých drog to byl pervitin. Mezi hlavní faktory, které vedly dívky k zneužívání návykových látek, byla touha zjistit, co jim daná látka bude přinášet, nebo naopak co jim bude brát. Užívání návykových látek přinášelo dívkám jak pozitivní, tak negativní pocity. Další faktor, který vedl jedince k užívání

návykových látek, byla zvědavost, touha prožít něco neobvyklého nebo uniknout samotě či nepříjemným stavům (Dušek a Večeřová – Procházková, 2010). Informantky dále uváděly, že významným důvodem byla i potřeba napodobit kamarádku či se s ní ztotožnit, snaha zapadnout do kolektivu či do party a také snaha být uznávána a chápána jako dospělá.

Dušek a Večeřová–Procházková (2015) uvádějí, že pobyt v ústavech či v dětském domově spolu s dalšími problémy v období dospívání mohou být u jedince tím důvodem, proč inklinuje k závislosti na návykových látkách. S tímto tvrzením nesouhlasím, jelikož výzkumem bylo zjištěno, že všechny informantky měly zkušenost s návykovými látkami už před tím, než nastoupily do vybraného výchovného ústavu. Nadměrně už užívaly jak měkké, tak také tvrdé návykové látky. Průzkum ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a ve školských zařízeních pro preventivně výchovnou péči, uskutečněný dotazníkovým šetřením roku 2006, ukázal, že v zařízeních institucionální péče se nejčastěji vyskytuje zneužívání tabákových výrobků, dále pak alkoholu. V nejmenší míře bylo ve výchovných ústavech zjištěno zneužívání nelegálních návykových látek (Petržílková a Týc, 2006). Podle mého názoru je to zapříčiněno tím, že legální návykové látky (alkohol a tabákové výrobky) jsou velmi snadno dostupné, dají se koupit běžně v obchodě, zatímco pořízení nelegálních látek už tak snadné není. Obecně lze tedy říci, že v současné době se u informantek míra užívání návykových látek snížila, neboť v gesci výchovného ústavu se užívá především nikotin, který se stává součástí jejich každodenního života, příležitostně potom alkohol a pervitin.

Z výpovědí informantek vyplynulo, že pobyt ve výchovném ústavu je pro ně velmi náročný. Jako hlavní důvod, proč nadměrně užívají návykové látky v gesci výchovného ústavu, jmenovaly většinou především stres, společné trávení času s ostatními dívkami téměř 24 hodin denně, pomluvy a žalování jedna na druhou. Aby informantky mohly užívat návykové látky i ve výchovném ústavu, musí se do něj nějakým způsobem dostat. Většina informantek spoléhá na to, že nebude podrobena žádné kontrole, neboť většina pracovníků bez důvodného podezření kontroly nedělá. Proto návykové látky nejčastěji pašují v kabelce, v kapse či výjimečně v podprsence. V gesci výchovného ústavu užívají návykové látky minimálně, jelikož vědí, že je zde jejich užívání zakázáno vnitřním řádem a existuje velké riziko přistižení a potrestání. Pokud se rozhodnou návykovou látku užít přímo v zařízení, potom většinou potají na toaletách nebo v koupelně. Nejčastějším způsobem je ale užívání návykových látek mimo gesci výchovného ústavu, tedy za zády

vychovatelů. Jedna z informantek uvedla, že užívá návykové látky, když jde vynést koš, aby o tom vychovatel nevěděl. Další způsob, při kterém zneužívají návykové látky, je při samostatném opuštění zařízení za účelem vycházky.

Způsoby, kterými lze částečně eliminovat přístupy a zneužívání návykových látek v gesci výchovného ústavu, jsou různorodé, od takzvaných vnitřních pravidel až po kontroly, jež provádějí pracovníci výchovného ústavu. Co se týče existence opatření ve výchovném ústavu, informantky jsou si vědomy, že existují tzv. vnitřní pravidla, která říkají, že návykové látky jsou v zařízení i okolo něj zakázané. Většina se shoduje v tom, že opatření výchovného ústavu, která by měla zamezit zneužívání návykových látek uvnitř zařízení, jsou dostatečná. Z výpovědi jedné informantky ale naopak vyplynulo, že opatření jsou absolutně neúčinná, neboť vychovatelé neapelují na dodržování psaných pravidel a jejich porušování nijak neřeší.

Velkým minusem výchovného ústavu jsou dle mého názoru nedostatečné kontroly ze strany výchovných pracovníků. Informantky se shodly na tom, že pracovníci nevěnují dostatečnou pozornost kontrolám, jsou tolerantní a nedůslední. Při návratu z víkendových pobytů pracovníci kontrolují pouze věci, které si z domova přivezou, ale důkladnější kontroly nedělají. Po návratu z vycházek se konají kontroly výjimečně, závisí to na vychovateli, jenž má službu. Z výpovědi jedné informantky také vyplynulo, že pracovníci mají povědomí o tom, že dívky u sebe mají návykové látky, ale raději mávnou rukou a nevěnují tomuto zjištění pozornost.

Pokud některý z pracovníků výchovného ústavu přistihne dívku s návykovou látkou (nejčastěji s cigaretou) v zařízení, dostane dívka trest. Může být použito tzv. opatření ve výchově, které spočívá například v omezení či zákazu trávení volného času mimo zařízení, ve snížení kapesného či zákazu návštěv s výjimkou blízkých osob, osob odpovědných za výchovu či zaměstnanců OSPOD (Bendl et al., 2016). Stejný trest dostane dívka i v případě, že bude přistižena s návykovou látkou mimo gesci výchovného ústavu, ale jeho délka závisí na individuálním posouzení ředitele zařízení. Veškeré tresty mohou být uděleny podmíněně až v délce 3 měsíců. Nejpřísnější trest hrozí dívkám v případě, že by byly přistiženy pod vlivem návykové látky (alkohol, marihuana, pervitin). Pokud některý z pracovníků má podezření, že je dívka pod jejím vlivem, má právo ji vyzvat k tomu, aby se podrobila vyšetření. Pokud jsou testy na přítomnost

návykových látek pozitivní, hrozí dívce trest omezení volného času mimo zařízení nejméně na sedm dnů, ale nejčastější je trest izolace.

Informantky velmi vnímají rozdíly v obstarávání návykových látek v době, kdy nebyly v gesci výchovného ústavu, a nyní. Pokud se zaměřím na specifika přístupu k legálním návykovým látkám, výzkumem bylo zjištěno, že u všech informantek jsou stejné. Z výzkumu vyplývá, že přístup k legálním návykovým látkám je široký a snadný, jelikož alkohol a nikotin si kupují dívky v obchodě za své vlastní finance nebo za kapesné, které dostávají od prarodičů či od někoho z rodiny.

Cimický (2009) uvádí, že dodavateli návykových látek jsou velmi často vrstevníci. Kromě běžně dostupných legálních návykových látek si informantky s velkou pravděpodobností nelegální návykové látky shánějí v době vycházek a jejich nabídka přichází většinou z okolí. Vavrysová (2018) uvádí, že jedinci jsou v zařízení výchovného ústavu určitým způsobem limitováni, ale v okamžiku, kdy odcházejí na víkendové pobyty do rodiny či na propustky, mají příležitost dostat se k návykovým látkám mnohem větší. Na tomto tvrzení se všechny informantky neshodují, neboť dvě z nich uvedly, že obstarávání návykových látek v gesci výchovného ústavu je snadné, neboť zde existují distributoři, kteří je prodávají a obchodují s nimi. V zařízení výchovného ústavu kolují jak lehké, tak i těžké návykové látky, jak uvedla další informantka. S tvrzením Vavrysové však ostatní informantky souhlasí, jelikož z jejich výpovědí vyplynulo, že obstarávání návykových látek v zařízení je mnohem těžší než v době, kdy v ústavu ještě nebyly. Neznají distributory, mají zde omezené trávení volného času mimo zařízení, a to pouze na půl hodiny denně. Jedna z informantek uvedla, že v gesci výchovného ústavu je to mnohem těžší, neboť výchovný ústav se nachází na malé vesničce a ona pochází z velkého města, ve kterém se shánělo všechno mnohem snadněji.

Za nejdůležitější výsledky z výzkumného šetření považuji fakt, že všechny informantky se shodly na tom, že přístup k legálním návykovým látkám je velký a snadný, jelikož alkohol a nikotin si kupují v obchodě za své vlastní finance nebo za kapesné, které dostávají od prarodičů či od někoho z rodiny. Dále je z výsledků patrné, že přístup k nelegálním návykovým látkám vnímají dívky rozdílně. Překvapivým zjištěním pro mě bylo, že i na vesnici, kde sídlí vybraný výchovný ústav, fungují distributoři návykových látek, kteří s nimi obchodují a prodávají je. Některé dívky je však neznají, tudíž obstarávání nelegálních návykových látek pro ně může být obtížné. Dalším důvodem je

i neznalost prostředí či omezené vycházky. Dále mě zajímalo, jaká specifika abúzu návykových látek se ve vybraném výchovném ústavu vyskytují. Ve výsledcích vidíme, že míra nadměrného užívání nelegálních návykových látek se snížila, neboť v gesci výchovného ústavu se užívají především legální návykové látky (nikotin, alkohol) a výjimečně pervitin. Dále je z výsledků patrné, že hlavním důvodem, proč dívky nadměrně tyto látky užívají, je především stres, společné trávení volného času s ostatními dívkami, pomluvy a žalování. Překvapujícím zjištěním pro mne bylo, že dívky užívají návykové látky přímo v gesci výchovného ústavu i okolo něj, i když ví, že je to zakázáno vnitřním řádem. Přestože se výchovný ústav zaměřuje na prevenci sociálně patologických jevů v oblasti zneužívání návykových látek a výskytu sociálně patologických jevů, tak i přesto nedokáže zcela eliminovat abúzus návykových látek u dívek ve výchovném ústavu. Průzkum ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a ve školských zařízeních pro preventivně výchovnou péči, uskutečněný dotazníkovým šetřením roku 2006, ukázal, že zařízením institucionální péče by pomohlo více finančních prostředků pro oblast volnočasových aktivit, dále také přísnější postihy či kontroly za zneužívání návykových látek (Petržílková a Týc, 2006). S těmito výsledky souhlasím, neboť velkým nedostatkem jsou dle mého názoru nedostatečné kontroly ze strany pracovníků, kteří jsou velmi tolerantní, mnohdy nepozorní či nedůslední. Dále si myslím, že by vybraný výchovný ústav mohl mít daleko lepší opatření, které by mohlo míru zneužívání legálních či nelegálních návykových látek přímo v gesci výchovného ústavu snížit.

6 Závěr

V bakalářské práci *„Návykové látky u dívek umístěných ve výchovném ústavu“* jsem se věnovala specifikům zneužívání a přístupu k návykovým látkám ve vybraném výchovném ústavu. Cílem bakalářské práce bylo identifikovat specifika abúzu a přístupu k návykovým látkám ve výchovném ústavu pro dívky.

Z výsledků výzkumného šetření lze vyvodit, jaká jsou specifika abúzu návykových látek ve vybraném výchovném ústavu. Přestože nejsou přesně vymezena v žádné odborné literatuře, domnívám se, že cíl práce byl naplněn. Z výsledků mého výzkumného šetření vyplynulo, že specifik abúzu existuje ve vybraném výchovném ústavu několik.

Pokud se zaměřím na specifika přístupu k návykovým látkám, výzkumem bylo zjištěno, že přístupy k legálním a nelegálním látkám dívky vnímají rozdílně. Zatímco přístup k legálním návykovým látkám je pro všechny dívky snadný, jelikož je lze dostat běžně v obchodě, přístupy k nelegálním návykovým látkám nikoliv. Překvapivým zjištěním pro mě bylo, že i na vesnici, kde sídlí vybraný výchovný ústav, fungují distributoři návykových látek, kteří s nimi obchodují a prodávají je. Některé dívky je však neznají, tudíž obstarávání nelegálních návykových látek pro ně může být obtížné. Dalším důvodem je i neznalost prostředí či omezené vycházky.

Domnívám se, že vybraný výchovný ústav nedokáže zcela eliminovat abúzus návykových látek u dívek ve výchovném ústavu, jelikož je jim dovoleno samovolně opouštět zařízení za účelem vycházky či víkendových pobytů. Myslím si, že výchovný ústav může pouze snížit míru zneužívání legálních či nelegálních návykových látek přímo v gesci výchovného ústavu. Jako návrh řešení bych doporučila úpravu opatření ve výchovném ústavu, a to stanovení přísnějších trestů v případě zneužití návykové látky v gesci výchovného ústavu. Na závěr bych také zmínila, že dívky mají přístup k návykovým látkám docela snadný, proto by bylo dobré, aby pracovníci prováděli důkladnější kontroly při příchodu z vycházky či víkendových pobytů, aby byli důslednější, pozornější a apelovali na dodržování písemných pravidel.

Tato bakalářská práce může být přínosná jak pro vybraný výchovný ústav, v němž byl výzkum realizován, tak i pro ostatní zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy k řešení problematiky zneužívání návykových látek, která v těchto institucích panuje. Výskyt návykových látek v institucionální péči je velice aktuální téma, kterému není

věnovaná dostatečná pozornost, a proto by práce mohla být posloužit jako pilotní studie pro další zkoumání této problematiky či pro další výzkumné šetření, která budou používat kvalitativní metodu. V neposlední řadě by tato bakalářská práce mohla oslovit také autory odborných publikací, kteří by se této problematice mohli začít více věnovat a vydávat více odborných článků.

7 Seznam literatury

1. BENDL, S. et al., 2016. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton. 112 s. ISBN 978-80-7387-703-3

2. BĚLÍK, V. et al., 2017. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). 120 s. ISBN 978-80-271-0599-1

3. BUCHHOLZ, J., SAXON, A.J., 2019. Medications to treat cocaine use disorders: current options. *Current Opinion in Psychiatry*. 32(4), 275-281, doi: 10.1097/YCO.0000000000000518

4. BYDŽOVSKÝ, J., 2011. *Předlékařská první pomoc.* Praha: Grada. 120 s. ISBN 978-80-247-2334-1

5. CIMICKÝ, J., 2009. *Psychotesty a desatera na každý den*. Praha: Fragment. 216 s. ISBN 978-80-253-0779-3

6. ČEVELA, R. et al., 2009. *Výchova ke zdraví pro střední zdravotnické školy*. Praha: Grada. Sestra (Grada). 112 s. ISBN 978-80-247-2860-5

7. DUŠEK, K., VEČEŘOVÁ-PROCHÁZKOVÁ, A., 2010. *Diagnostika a terapie duševních poruch*. Praha: Grada. Psyché (Grada). 632 s. ISBN 978-80-247-1620-6

8. DUŠEK, K., VEČEŘOVÁ-PROCHÁZKOVÁ, A., 2015. *Diagnostika a terapie duševních poruch*. 2. přepracované vydání. Praha: Grada. Psyché (Grada). 648 s. ISBN 978-80-247-4826-9

9. EVROPSKÉ MONITOROVACÍ CENTRUM PRO DROGY A DROGOVOU ZÁVISLOST, 2019. *Evropská zpráva o drogách 2019: Trendy a vývoj*. [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie. [cit 2019-10-28]. Dostupné z: http://emcdda.europa.eu/system/files/publications/11364/20191724_TDAT19001CSN_PDF.pdf

10. FISCHER, S., ŠKODA, J., 2009. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů.* Praha: Grada. Psyché (Grada). 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3

11. GEISSLEROVÁ, E. et al., 2012. *Mít přehled: Průvodce informačními a poradenskými službami pro mládež v ČR.* Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. 241 s. ISBN 978-80-87449-02-8

12. HARTL, P., 2004. *Stručný psychologický slovník.* Praha: Portál. 312 s. ISBN 80-7178-803-1

13. HENDL, J., 2012. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace.* 3. vydání. Praha: Portál. 408 s. ISBN 978-80-262-0219-6

14. HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vydání. Praha: Portál. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9

15. CHOMYNOVÁ, P., et al., 2016. *Zaostřeno: Evropská školní studie o alkoholu a drogách 2015.* 5. Praha: Úřad vlády České republiky. 16 s. ISSN 2336-8241

16. JUERGENS, J., 2019. *Drugs Classifications.* Addiction Center [online]. Spojené státy americké [cit. 2019-11-24]. Dostupné z: https://addictioncenter.com/drugs/drug-classifications/

17. KABÍČEK, P. et al., 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví.* Praha: Triton. 344 s. ISBN 978-80-7387-793-4

18. KAJANOVÁ, A. et al., 2017. *Metodologie výzkumu v oblasti sociálních věd.* České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. 108 s. ISBN 978-80-7394-639-5

19. KARASOVÁ, L., 2019. Pobyt ve výchovném ústavu „od příchodu až po odchod. In: *Sborník z konference spolupráce NZDM a výchovných ústavů* [online]. Brno: Ratolest, s. 23–29. [cit. 2019-12-26]. reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003828. Dostupné z: https://www.ratolest.cz/wp-content/uploads/Sborn%C3%ADk_Ratolest_CZ_FIN.pdf

20. KAŠOVÁ, T., ŠŤASTNÁ, Z., 2019. 22 měsíců spolupráce nízkoprahových zařízení pro děti a mládež výchovných ústavů. In: *Sborník z konference spolupráce NZDM a výchovných ústavů* [online]. Brno: Ratolest, s. 8–15. [cit. 2019-12-26]. reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/16_065/0003828. Dostupné z: https://www.ratolest.cz/wp-content/uploads/Sborn%C3%ADk_Ratolest_CZ_FIN.pdf

21. KELNAROVÁ, J. et al., 2013. *První pomoc II.: pro studenty zdravotnických oborů.* 2. vydání. Praha: Grada. 192 s. ISBN 978-80-247-4200-7

22. KUKLA, L., 2016. Poruchy životního stylu – závislosti a možnosti prevence. In: KUKLA, L., et al. *Sociální a preventivní pediatrie v současném pojetí.* Praha: Grada Publishing, 325–359 s. ISBN 978-80-247-3874-1

23. KUKLA, L., SCHNEIBERG, F., 2016. Současné sociálně – pediatrické aktuality. In: KUKLA, L., et al. *Sociální a preventivní pediatrie v současném pojetí.* Praha: Grada Publishing, s. 241–266. ISBN 978-80-247-3874-1

24. KUTNOHORSKÁ, J., 2009. *Výzkum v ošetřovatelství*. Praha: Grada. 176 s. ISBN 978-80-247-2713-4

25. MAHDALÍČKOVÁ, J., 2014. *Víme o drogách všechno?.* Praha: Wolters Kluwer. 124 s. ISBN 978-80-7478-589-4

26. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.* Praha: Grada. 332 s. ISBN-80-247-1362-4

27. MINAŘÍK, J., KMOCH, V., 2015. Přehled psychotropních látek a jejich účinků. In: KALINA, K. *Klinická adiktologie.* Praha: Grada Publishing. Psyché (Grada), 49–81 s. ISBN 978-80-247-4331-8

28. MORENO-RIUS, J., 2019. The Cerebellum, THC, and Cannabis Addiction: Findings from Animal and Human Studies. *The Cerebellum*. 18(3), doi: 10.1007/s12311-018-0993-7

29. NEŠPOR, K., 2011. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby.* 4. vydání. Praha: Portál. 176 s. ISBN 978-80-7367-908-8

30. NOŽINA, M., VANĚČEK, M., 2016. *Národní protidrogová centrála 1991-2016*. Praha: Národní protidrogová centrála. 130 s. ISBN 978-80-270-0640-3

31. PAVLOVSKÝ, P., 2009. Speciální psychiatrie. In: PAVLOVSKÝ, P., et al. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3. rozš. a aktualiz. vydání. Praha: Grada, 38–96 s. ISBN 978-80-247-2618-2

32. PETRŽÍLKOVÁ M., TÝC, M., 2006. *Prevence sociálně patologických jevů: průzkum ve školských zařízeních.* Praha. 26 s. [online]. [cit. 2020-03-16]. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/1385/55/v%C3%BDsledky_prevence_soci%C3%A1ln%C4%9B_patologick%C3%BDch_jev%C5%AF_2006.pdf

33. REICHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. 184 s. ISBN-978-80-247-3006-6

34. SIKOROVÁ, L.,2012. *Dětská sestra v primární a komunitní péči.* Praha: Grada. Sestra (Grada). 184 s. ISBN 978-80-247-3592-4

35. STRAND, M.A. et al., 2018. Moving opioid misuse prevention upstream: A pilot study of community pharmacists screening for opioid misuse risk. *Research in Social and Administrative Pharmacy*. 15(8), 1032-1036, doi: 10.1016/j.sapharm.2018.07.011

36. ŠŤASTNÁ, L., ŠUCHA, M., ed., 2010. *Drogy a ohrožené skupiny mladých lidí: [monografie]*. Praha: Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika, 1. lékařská fakulta, Univerzita Karlova v Praze. 47 s. ISBN 978-80-254-6807-4

37. TOPINKA, D. et al., 2014. *Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi* [online]. Ostrava: SocioFactor. [cit. 2019-11-16]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Analyza_rodina_2.pdf/bbd2ad5c-cca8-a2d4-5bd6-05a4d69bf83c

38. TRNKOVÁ, L., 2018. *Náhradní péče o dítě.* Praha: Wolters Kluwer. 168 s. ISBN 978-80-7552-864-3

39. VAVRYSOVÁ, L., 2018. *Rizikové aktivity, depresivita a vybrané osobnostní rysy u českých adolescentů z dětských domovů se školou a z výchovných ústavů.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 188 s. ISBN 978-80-244-5426-9

40. VOKURKA, M., HUGO, J., 2015. *Praktický slovník medicíny.* 11. vydání. Praha: MAXDORF. 435 s. ISBN 978-80-7345-464-7

41. VYHNÁLKOVÁ, P., 2019. *Aktuální problémy pedagogiky ve výzkumech studentů doktorských studijních programů.* In: Jitka Pischke (eds). Recenzovaný sborník

předkládá dvanáct příspěvků z mezinárodní vědecké konference „Aktuální problémy pedagogiky ve výzkumech studentů doktorských studijních programů XIII: Začínající učitel v měnící se společnosti“. ISBN 978-80-244-4990-6

42. WAEISS, R. A., et al., 2019. Peri-adolescent alcohol consumption increases sensitivity and dopaminergic response to nicotine during adulthood in female alcohol-preferring (P) rats: Alterations to α7 nicotinic acetylcholine receptor expression. *Behavioural Brain Research*. 376:112190, doi: 10.1016/j.bbr.2019.112190

43. WANG, G. S., HOYTE CH., 2019. Novel Drugs of Abuse. *Pediatrics in Review*. 40(2), 71-78. doi: 10.1542/pir.2018-0050

44. Zákon č. 176/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů (zákon o návykových látkách), 1998. [online]. [cit. 2019-10-11]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 57, s. 6770–6800. Dostupné z: aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3164

45. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (trestní zákoník), 2009. [online]. [cit. 2019-10-11]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 11, s. 354–464. ISSN 1211-1244. Dostupné z: https://www.mvcr.cz/soubor/sb011-09-pdf.aspx

46. Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů (zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních), 2002. [online]. [cit. 2019-11-04]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 48, s. 2978–2992. Dostupné z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3867

8 Seznam diagramů a tabulek

Diagram č. 1: První kontakt s návykovou látkou 25
Diagram č. 2: První zkušenost s návykovou látkou 27
Diagram č. 3: Důvody užívání návykové látky 29
Diagram č. 4: Přístup k návykovým látkám 31
Diagram č. 5: Návykové látky ve VÚ 33
Diagram č. 6: Zákazy a tresty 35
Diagram č. 7: Kontrola 37
Diagram č. 8: Existence a účinnost opatření 39

Tabulka č. 1: Seznam jednotlivých kódů kategorie první kontakt s návykovou 25
Tabulka č. 2: Seznam jednotlivých kódů kategorie první zkušenost s návykovou látkou 26
Tabulka č. 3: Seznam jednotlivých kódů kategorie důvody užívání návykové látky 28
Tabulka č. 4: Seznam jednotlivých kódů kategorie přístup k návykovým látkám 30
Tabulka č. 5: Seznam jednotlivých kódů kategorie návykové látky ve VÚ 32
Tabulka č. 6: Seznam jednotlivých kódů kategorie zákazy a tresty 35
Tabulka č. 7: Seznam jednotlivých kódů kategorie kontrola 37
Tabulka č. 8: Seznam jednotlivých kódů kategorie existence a účinnost opatření 38

9 Seznam příloh

Rozhovor č. 1

Rozhovor č. 2

Rozhovor č. 3

Rozhovor č. 4

Rozhovor č. 5

Rozhovor č. 6

10 Seznam zkratek

LSD – Diethylamid kyseliny lysergové

PCP – Fencyklidin

GHB – Gama-Hydromáselná

MDMA – Extáze

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

VÚ – Výchovný ústav

NL – Návyková látka

ČR – Česká republika

Rozhovor č. 1

A: V jakém věku a kým ti byla poprvé nabídnuta návyková látka?

B: V 9 letech, kamarády jakoby, tak, nevím, jak to popsat, to jsme prostě byli venku s partou, no a přišla prostě jakoby nová drogy jakoby pervitin jo, a tak to přišlo mezi nás. Komentář [KV1] první abúzus 9 let/ Komentář [KV2] první droga od party/ Komentář [KV3] první droga pervitin

A: Užíval před tvojí první zkušeností někdo z tvých vrstevníků, sourozenců nebo příbuzných jakékoli návykové látky?

B: Určitě, moje máma je narkomanka a z kamarádu skoro všichni. Komentář [KV4] rodina uživatelé NL/ Komentář [KV5] kamarádi uživatelé NL

A: Jak si na takovou situaci reagovala?

B: Odmítla jsem, ale na konci jsem neodolala. Komentář [KV6] první NL odmítnutí/ Komentář [KV7] nedokázala odolat NL

A: Můžeš se pokusit uvést důvody, které tě vedly k užívání návykových látek?

B: Všichni to zkusili, tak to zkusím taky, abych zapadla to party. Komentář [KV8] užívání jako snaha zapadnout do party

A: Jaké očekávání si od návykové látky měla? Jaké účinky si na sobě pociťovala?

B: No, jakoby popravdě nevim, furt jsem si říkala jako, máma to bere, jsem zvědavá jakoby prostě proč, tak jsem to chtěla zkusit a čekala jsem, jakože mi na tom bude líp nebo tak, ale byla jsem spíš jako taková zrychlená a takový ty divný pocity no. Jakože nic mě netrápilo a takovej ten život prostě bez stresu, bez starostí. Komentář [KV9] užívání NL ze zvědavosti/ Komentář [KV10] pozitivní očekávání od NL/ Komentář [KV11] první užití nepříjemné pocity/ Komentář [KV12] NL řeší stres

A: Užíváš v současné době nějaké návykové látky? Které a s jakou frekvencí?

B: Ne, jenom nikotin. No, tak každé dvě hodiny. Komentář [KV13] aktuálně užívání nikotin/ Komentář [KV14] závislost na nikotinu

A: Popiš, jak, kde a za co si obstaráváš návykové látky.

B: Tak jako, jak, normálně jdu do obchodu a za co, jakoby, tak jak jsem řekla, jsem rozmazlená vnučka a hlavně mám taky svoje finance teď. Komentář [KV15] alkohol kupuje sama

A: Jak by si ohodnotila přístup k návykovým látkám? Je to lehké si je obstarat?

B: No, určitě. Komentář [KV16] snadný přístup k NL ve VÚ

A: I tvrdé NL?

B: A ty silnější to nevim, už v tom nejedu od tý doby, co se mi narodila malá a nechci

s tím mít ani nic společného, takže todle nevím. Komentář [KV17] neznalost distribuce tvrdých NL ve VÚ/ Komentář [KV18] nezajímá se o NL

A: Vnímáš rozdíly v obstarávání návykových látek v době, kdy si nebyla ve VÚ a teď? Jaké?

B: No, to určitě. No tak tedy je to určitě těžší, protože to je malá vesnička tady. Jó, já jsem až jakoby z Plzně, a to je velký město, hodně velký město oproti tady tomu. A přijde mi, že se to tady dá všechno shánět hůř. Komentář [KV19] obtížnější obstarávání NL ve VÚ (vesnice)

A: Můžeš se pokusit uvést, z jakého důvodu nyní užíváš návykové látky?

B**:** Stres a ze zvyku, jakože už jsem zkoušela přestat, ale nejde to. Komentář [KV20] NL řeší stres/ Komentář [KV21] závislost na nikotinu

A: Jakým způsobem dostáváš návykové látky přímo do zařízení?

B: Normálně, nesmí o tom vědět nikdo jakoby z vychovatelů. No, tak jakoby, jsou tady ještě vycházky že jo, takže jdeme na vycházku no a takhle. Jako není to tady kriminál, že by nás vyložené prohledávali. Komentář [KV22] pašování NL potají/ Komentář [KV23] užívání NL mimo VÚ (vycházky)/ Komentář [KV24] absence větší kontroly ve VÚ

A: Pokud tě některý z pracovníků VÚ přistihne s návykovou látkou přímo v prostorách zařízení, jak je tato situace řešena a jaké tresty Vám hrozí?

B: Jdeme okamžitě na výkon trestu, což znamená zákaz vycházek a všech různých výhod na třeba až sedm dní. Komentář [KV25] trest zákaz vycházek

A: Popiš, jak jsou řešeny situace, pokud některá z dívek je pod vlivem návykové látky?

B: Rozhodně jdou na izolaci, kde jsou izolovány od ostatních holek, a to samé trest sedmi dní no a kolikrát až více, když jsou drzé nebo prostě, když je k tomu něco navíc. Komentář [KV26] izolace jako trest za NL ve VÚ

A: Jaké jsou opatření tohoto zařízení, které zamezují výskytu a požívání návykových látek? Existují podle tebe nějaká opatření?

B: Jako určitě asi jo, ale zatím jsem s tím neměla zkušenost. Komentář [KV27] dobrá účinnost opatření

A: Myslíš si, že tato opatření jsou dostatečná?

B: Určitě jo. Komentář [KV28] dobrá účinnost opatření

Rozhovor č. 2

A: V jakém věku a kým ti byla poprvé nabídnuta návyková látka?

B: Ve 12 letech kamarádkou z Chebu. Mm ptže, tak ona to brala, tak ona už to brala delší dobu, je starší než já a prostě jsme spolu chodily furt ven, byly jsme nejlepší kamarádky a tak jsem to prostě zkusila s ní a od té doby jsem to brala. Komentář [KV1] první abúzus 12 let/ Komentář [KV2] první NL od kamarádky

A: Užíval před tvojí první zkušeností někdo z tvých vrstevníků, sourozenců nebo příbuzných jakékoli návykové látky?

B: Ano, sestra. Komentář [KV3] rodina – uživatelé NL

A: Jak si na takovou situaci reagovala?

B: Tak váhala jsem první, ale pak jsem si řekla prostě, že to chci taky zkusit, tak jsem si to prostě dala s ní. Komentář [KV4] prvotní váhání před užitím

A: Můžeš se pokusit uvést důvody, které tě vedly k užívání návykových látek?

B: Chtěla jsem prostě vyzkoušet, jaký to je. Komentář [KV5] užívání NL ze zvědavosti

A: Jaké očekávání si od návykové látky měla? Jaké účinky si na sobě pociťovala?

B: Úplně poprvé? No, tak to bylo prostě, nespala jsem hlavně, nemohla jsem prostě zaboha usnout a hlavně, to jsme šli vlastně v ten den večer jsme šli na diskotéku, takže, a nevím prostě a úplně ten první pocit to bylo prostě fakt dobrý, dobrý to bylo. Komentář [KV6] po prvním užití nespavost/ Komentář [KV7] první pocity z NL pozitivní

A: Jaké si měla pocity?

B: To nedokážu popsat ty pocity, prostě to bylo, nevim, prostě už nikdy, takovej pocit už nikdy nebudu mít, prostě to mám jenom jednou v životě, když si to dám poprvé. Komentář [KV8] nepopsatelné pocity z prvního užití/ Komentář [KV9] neopakovatelnost prvního užití

A: Užíváš v současné době nějaké návykové látky? Které a s jakou frekvencí?

B: No, tak teď ne, ale už jsem tak měsíc a půl jsem čistá. Komentář [KV10] aktuální abstinence

A: Ani alkohol, cigarety, marihuanu?

B: Ne, tak já nekouřim cigarety, nehulim trávu a alkohol si dám, když jsou narozeniny nebo takhle, něco na slavnost, ale jinak nepiju. Komentář [KV11] příležitostné užívání alkoholu

A: Popiš, jak, kde a za co si obstaráváš návykové látky.

B: No, tak normálně si ho koupim sama tady třeba. Tady jsem to vyzkoušela jenom

jednou. Komentář [KV12] alkohol kupuje sama/ Komentář [KV13] užívání NL ve VÚ pouze jednou

A: Jak by si ohodnotila přístup k návykovým látkám?

B: Tady? Tak tady strašnej. Komentář [KV14] špatný přístup k NL ve VÚ

A: V čem?

B: Strašnej, protože tady vlastně nikdo není ani, nebo jako spíš takhle, neznám tady nikoho, takže nemám komu se svěřit, nebo tuto, že bych to chtěla nebo tak. Komentář [KV15] neznalost distribuce ve VÚ

A: Vnímáš rozdíly v obstarávání návykových látek v době, kdy si nebyla ve VÚ a teď? Jaké?

B: Jasný, protože tady nikoho neznám. Komentář [KV16] neznalost distribuce ve VÚ

A: Můžeš se pokusit uvést, z jakého důvodu nyní užíváš návykové látky?

B: No, tak třeba už chci jít domu a prostě, když jdeme ven s holkama na vycházku nebo tak, tak prostě si to řeknem a jdeme no. Když se třeba pohádáme nebo takhle s vychovatelkama, máme špatnej den, jako třeba dneska, tak to potřebujem zapít, ale samozřejmě to neví. Komentář [KV17] NL jako vyplnění volného času/ Komentář [KV18] NL řeší stres

A: Jakým způsobem dostáváš návykové látky přímo do zařízení?

B**:** Tak to já nevím, to já jsem to ještě ne to, jednoho kamaráda jsem tu zažila, to je no, jako, nejsem v tý podstatě jako měsíc a půl čistá, teďka dva tejdny zpátky jsem tady potkala kamaráda a dala jsem si to prostě. Komentář [KV19] funguje distribuce NL ve VÚ

A: Jakou NL si užila?

B: Pervitin, protože mi to nabízel, ne nabízel, ale řekl mi, že to má prostě teďka u sebe a já jsem to dřív prostě brala pět let, od 12 do těch 17, takže jsem váhala a tak říkám, jó, já si to dám, a tak prostě koupila a dala jsem si to a od toho dne jsem teďka neměla. Komentář [KV20] pervitin ve VÚ/ Komentář [KV21] NL ve VÚ od kamaráda

A: Nevíš tedy, jak se dostávají návykové látky do zařízení a ani, jak je pašují do zařízení dívky?

B: Ne, nevim a ani nevim, jestli to sem pronáší. Komentář [KV22] neznalost distribuce NL

A: A ani cigarety, alkohol?

B: Jo, cigarety jo, ty si tady kupujou normálně. No, jakože oni to ví, že tady mají cigarety jako, normálně, ale jinak neřeší to, ale je jasný, že tady nesmí kouřit.

Komentář [KV23] cigarety ve VÚ jako norma/ Komentář [KV24] tolerance personálu k NL/ Komentář [KV25] zákaz kouření ve VÚ

A: Pokud tě některý z pracovníků VÚ přistihne s návykovou látkou přímo v prostorách zařízení, jak je tato situace řešena a jaké tresty Vám hrozí?

B: No, tak já nevím, já jsem teda teďka jako z toho pervitinu, když to zjistili, tak mě holky, některý nevim holky to prostě na mě řekly a tak jsem měla testy, měla jsem no, prostě pozitivní test, no a přišla jsem k ředitelně a ředitel mi dal sedm dní trest. A cigarety a tak, když nachytaj holky nebo to, tak maj 3 až 5 dní nejvíc max. Komentář [KV26] trest za pozitivní test na NL

A: Popiš, jak jsou řešeny situace, pokud je některá z dívek pod vlivem návykové látky?

B: To nevim, ale myslim si, že trest je úplně stejný. Jako je možný, že když to zjistí nebo to a neví, prostě od koho nebo takhle, že už je to delší dobu, tak nahoru na izolaci. Tam máme izolaci takovou, kterou prostě pro nemocný a tak, když jsou děti nemocný nebo tak, tak jdou nahoru. Komentář [KV27] izolace jako trest za NL ve VÚ

A: Jaké jsou opatření tohoto zařízení, které zamezují výskytu a požívání návykových látek?

Existují podle tebe nějaká opatření?

-

A: Prohledávají Vás pracovníci VÚ?

B: Jo, když přijdeme třeba z vycházky, a to záleží podle toho, jaký vychovatel zrovna slouží, takže třeba ukažte kapsy nebo takhle. Komentář [KV28] kontrola kapes

A: Myslíš si, že tato opatření jsou dostatečná?

B: Jako zase jo, v tomhle to jo, v tom pervitinu a takhle jo. Komentář [KV29] dobrá účinnost opatření u tvrdých NL

A v cigaretách, alkoholu?

V tom alkoholu to ne, to vůbec. Komentář [KV30] špatná účinnost opatření u alkoholu

Rozhovor č. 3

A: V jakém věku a kým ti byla poprvé nabídnuta návyková látka?

B: Tak v 8 letech mi byla nabídnuta cigareta, člověkem z party, chodili jsme prostě ven a jeden kluk prostě, byli jsme normálně venku prostě, byli jsme v parku a on mi prostě nabídl cigaretu, protože jsem tam byla jako jediná, která nekouřila. Komentář [KV1] první abúzus 8 let/ Komentář [KV2] první NL cigareta/ Komentář [KV3] první NL od party

A: Užíval před tvojí zkušeností někdo z tvých vrstevníků, sourozenců nebo příbuzných jakékoli návykové látky?

B: Ano, sestra, drogy. Komentář [KV4] rodina – uživatelé NL

A: A jaké?

B: Perník

A: Jak si na takovou situaci reagovala?

B: Váhala sem, ale zkusila sem to. Komentář [KV5] prvotní váhání před užitím

A: Můžeš se pokusit uvést důvody, které tě vedly k užívání návykových látek?

B: Protože jsem chtěla zapadnout mezi ty lidi do tý party prostě. Komentář [KV6] užívání jako snaha zapadnout do party

A: Jaké očekávání si od návykové látky měla? Jaké účinky si na sobě pociťovala?

B: Myslela sem si jako že, to bude v pohodě, že mi to nic neudělá, ale začala jsem se dusit, takže moje očekávání bylo takový, že mi to nic neudělá, ale udělalo.

A: Jaké účinky si na sobě pociťovala?

B: Kašel a dušení prostě. Komentář [KV7] první pocity z NL negativní

A: Užíváš v současné době nějaké návykové látky? Které a s jakou frekvencí?

B: Ano, cigarety. Často, tak když jsem teď v ústavu, tak když jdeme na vycházku, třeba máme hodinou vycházku, tak tam padnou tři, čtyři cigarety a maximálně, no tak jenom na té vycházce. Komentář [KV8] aktuálně užívá nikotin/ Komentář [KV9] závislost na nikotinu

A: Popiš, jak si obstaráváš návykové látky.

B: Za peníze.

A: Za své peníze?

B: Teta mi posílá přes účet peníze, tak za to prostě kupujeme v ochodech. Komentář [KV10] cigarety kupuje sama

A: Jak by si ohodnotila přístup k návykovým látkám? Je to lehké či těžké si je obstarat?

B: Je tadydle k tomu hodně velkej přístup, protože jsou tadydle lidi, který prostě si to, třeba trávu si kupujou od lidí a pak to užívaj tadydle v ústavu nebo alkohol, ten už tadydle jel taky, takže ..je to tadydle hodně přístupný. Komentář [KV11] snadný přístup k NL ve VÚ/ Komentář [KV12] funguje distribuce NL ve VÚ

A: Vnímáš rozdíly v obstarávání návykových látek v době, kdy si nebyla ve VÚ a teď? Jaké?

B: Když jsem byla doma ještě, tak tam se moc těch návykových látek neužívalo, jenom prostě ve výjimečných situacích, oslava, tak tam byl alkohol a jinak jenom cigarety, ale tráva a drogy a ton lento ne, ale tady je to horší. Komentář [KV13] rozšíření i tvrdých NL ve VÚ

A: Můžeš se pokusit uvést, z jakého důvodu nyní užíváš návykové látky?

B: Protože, moje mamka kouřila a jak jsem v tom prostě byla, v tom vzduchu, tak jsem prostě začala kouřit taky a nevim, vono většinou, když má někdo nervy, tak ta návyková látka uklidní prostě, když můžete a máme k tomu přístup, tak to uklidní a všechny starosti pak jdou pryč. Komentář [KV14] závislost svaluje na prostředí rodiny/ Komentář [KV15] NL řeší stres

A: Z jakého důvodu je užíváš?

B: Tadydle je to třeba, z holkama je to tadydle hodně těžký a drby prostě, ženský. A hlavně nervy, jak to dopadne s domovem a tadydle to. Komentář [KV16] NL řeší stres

A: Jakým způsobem dostáváš návykové látky přímo do zařízení?

B: Pronášíme je normálně jakože v kapse nebo v podprsence to tam propašujeme sem. Komentář [KV17] pašuje NL v kapse/ Komentář [KV18] pašuje NL v podprsence

A: Užíváš návykové látky přímo v zařízení?

B: No, mám je tady schovaný, ale málo kdy. Teďka nedávno jsem byla v trestu no, kvůli tomu, protože jsme kouřily na záchodech. Komentář [KV19] NL schované ve VÚ/ Komentář [KV20] trest za kouření ve VÚ

A: Pokud tě některý z pracovníků VÚ přistihne s návykovou látkou přímo v prostorách zařízení, jak je tato situace řešena a jaké tresty Vám hrozí?

B: Řeší se to tak, že prostě dostaneme zákaz vycházek, protože máme samostatné vycházky a jak nás nachytají, že prostě kouříme nebo je tam prostě nakouřeno, tak prostě dostaneme trest, podepíšeme papír a jsme bez vycházek na 3 dny a pak se to prodlužuje na dýl prostě. Komentář [KV21] trest zákaz vycházek

A: Jaké jsou opatření tohoto zařízení, které zamezují výskytu a požívání návykových látek? Existují podle tebe nějaká opatření?

B: No, správně by se to tady vůbec nemělo objevovat vůbec, jakože. Komentář [KV22] uvědomuje si zákaz užívání NL ve VÚ

A: A máte nějaká psaná pravidla?

B: Jo, to si myslim, že to tam je napsaný. Jo, když jsem to četla, tak tam něco takovýho napsanýho bylo no, jakože nesmí být užíván alkohol a tadydletyn věci. Komentář [KV23] uvědomuje si existenci opatření ve VÚ/ Komentář [KV24] uvědomuje si zákaz užívání NL ve VÚ

A: Myslíš si, že tato opatření jsou dostatečná?

B: No, já si spíš myslím, že by to měli více hlídat, jakože více dohlížet na to, co ty děti z těch vycházek nosí u sebe, co ty děti prostě tahají z domova sem a takhle by se to mělo víc hlídat, není to zas tak hlídaný. Komentář [KV25] poukazuje na potřebu více hlídat

A: A žádné prohlídky Vám nedělají?

B: Když prostě my přijedeme z domova, tak máme sebou třeba věci a ty věci se sepisují, takže vidí, co v tom máme, ale zase nevidí, co třeba máme v bundě, nebo třeba to máme v podprsence nebo po kapsách, to oni nevidí, takhle nás nekontrolujou no. Komentář [KV26] absence větší kontroly ve VÚ

Rozhovor č. 4

A: V jakém věku a kým ti byla poprvé nabídnuta návyková látka?

B: Ve 13 tráva a pervitin, kamarádkou. První to dělala ona a já jsem to chtěla spíš vozkusit. Komentář [KV1] první abúzus 13 let/ Komentář [KV2] první NL marihuana a pervitin/ Komentář [KV3] první NL od kamarádky

A: Užíval před tvojí zkušeností někdo z tvých vrstevníků, sourozenců nebo příbuzných jakékoli návykové látky?

B: Ne, jenom kamarádka. Komentář [KV4] kamarádi uživatelé NL

A: Jak si na takovou situaci reagovala?

B: Ze zvědavosti jsem to chtěla zkusit. První kamarádka, kamarádka to dělala první a potom já, asi po třeba 3 měsících, co jsem s ní chodila ven, jenom jsem se na to koukala, tak jsem to chtěla zkusit. Komentář [KV5] užívání NL ze zvědavosti

A: Můžeš se pokusit uvést důvody, které tě vedly k užívání návykových látek?

B: Ze zvědavosti. Komentář [KV6] užívání NL ze zvědavosti

A: Jaké očekávání si od návykové látky měla? Jaké účinky si na sobě pociťovala?

B: Nevim, jenom asi co mi kamarádka říkala, že asi nebude unavená, bude se mi všechno chtít dělat, tak todle jsem asi očekávala. Komentář [KV7] pozitivní očekávání od NL

A: Jaké účinky má marihuana a pervitin? Liší se účinky těchto návykových látek?

B: Liší se to. U marihuany jste taková, je vám všechno jedno, unavená, líp se vám spí, máte na něco víc chuť a u pervitinu pravý opak, jakoby chce se vám všechno dělat, nejíte. Komentář [KV8] první pocity z NL smíšené

A: Užíváš v současné době nějaké návykové látky? Které a s jakou frekvencí?

B: Ne.

A: Ani cigarety, alkohol?

B: Cigarety ano. Komentář [KV9] aktuálně užívá nikotin

A: Jak často?

B: Každý den kouřím, tak 8–10 cigaret denně. Komentář [KV10] závislost na nikotinu

A: Popiš, jak, kde a za co si obstaráváš návykové látky.

B: Kupuje si je. Komentář [KV11] cigarety si kupuje sama

A: Jak by si ohodnotila přístup k návykovým látkám? Je to lehké či těžké si je obstarat?

B: Drogy těžce, cigarety lehce. Komentář [KV12] špatný přístup k tvrdým NL ve VÚ/ Komentář [KV13] snadný přístup k cigaretám ve VÚ

A: Vnímáš rozdíly v obstarávání návykových látek v době, kdy si nebyla ve VÚ a teď? Jaké?

B: Tady je nesháním vůbec. Komentář [KV14] nezajímá se o NL

A: Můžeš se pokusit uvést, z jakého důvodu nyní užíváš návykové látky?

B: Jsem asi závislá, nevim, prostě potřebuju to. Komentář [KV15] závislost na nikotinu

A: Jakým způsobem dostáváš návykové látky přímo do zařízení?

B: Do kabelky si je dám, různě, tam mi nekoukaj. Komentář [KV16] pašování NL v kabelce

A: Užíváš návykové látky přímo v zařízení?

B: Na dvoře třeba jenom. Komentář [KV17] užívání NL mimo VÚ (dvůr)

A: A to můžete?

B: Jo, když jdeme třeba jakoby s košem, tak oni o tom nevěděj.

A: Pokud tě některý z pracovníků VÚ přistihne s návykovou látkou přímo v prostorách zařízení, jak je tato situace řešena a jaké tresty Vám hrozí?

B. Třeba 3 dny nejdeme ven na svoji vycházku. Komentář [KV18] trest zákaz vycházek

A: Popiš, jak jsou řešeny situace, pokud některá z dívek je pod vlivem návykové látky?

B: To jsem tady neměla ještě takovou zkušenost.

A: Jaké jsou opatření tohoto zařízení, které zamezují výskytu a požívání návykových látek? Existují podle tebe nějaká opatření?

B: Jojo, když jsem přijde někdo novej, tak nám daj podepsat papíry, kde jsou pravidla řádu, prostě vnitřní pravidla. Komentář [KV19] uvědomuje si existenci opatření ve VÚ

A: A když přijdete z vycházek, kontrolují Vás pracovníci VÚ?

B: Nene. Komentář [KV20] absence větší kontroly ve VÚ

A: A když přijedete z domova?

B: Jo, tak to nám kontrolujou věci, co přivezem a tak. Komentář [KV21] kontroly při příjezdu do VÚ

A: Myslíš si, že tato opatření jsou dostatečná?

B: Jojo, myslím si, že jo. Komentář [KV22] dobrá účinnost opatření

Rozhovor č. 5

A: V jakém věku a kým ti byla poprvé nabídnuta návyková látka?

B: Ve 12, marihuana. Nejlepší kamarádka, když jsme vlastně šli do školy, poprvé spolu. Komentář [KV1] první abúzus 12 let/ Komentář [KV2] první NL marihuana/ Komentář [KV3] první NL od kamarádky

A: Užíval před tvojí zkušeností někdo z tvých vrstevníků, sourozenců nebo příbuzných jakékoli návykové látky?

B: Ne.

A: Jak si na takovou situaci reagovala?

B: Přijala jsem jí ze zvědavosti. Komentář [KV4] užívání NL ze zvědavosti

A: Můžeš se pokusit uvést důvody, které tě vedly k užívání návykových látek?

B: No, tak vlastně kamarádka mi to dala a mně se to docela chvilku líbilo. Komentář [KV5] první pocity z NL pozitivní

A: Jaké očekávání si od návykové látky měla?

B: Že mi bude dobře a že se nebudu trápit. Komentář [KV6] pozitivní očekávání od NL

A: A jaké účinky ti užívání NL přinášelo?

B: Radost hlavně. Radost a vlastně, všechno, co mě trápilo mi přišlo směšný. Komentář [KV7] první pocity z NL pozitivní

A: Užíváš v současné době nějaké návykové látky? Které a s jakou frekvencí?

B: Teď už ne.

A: Ani cigarety, alkohol?

B: Cigarety, jo, to jo. Komentář [KV8] aktuálně užívání nikotin

A: Jak často?

B: Každý den, 10 a někdy i víc. Komentář [KV9] závislost na nikotinu

A: Popiš, jak, kde a za co si obstaráváš návykové látky.

B: Když jdeme do města, tak je koupíme s holkama dohromady. Komentář [KV10] cigarety kupuje s kamarádkama

A: Jak by si ohodnotila přístup k návykovým látkám? Je to lehké si je obstarat?

B: No, to já nevím jak, já jsem tu chvilku, ale s těma cigaretama tu není moc velkej problém. Komentář [KV11] snadný přístup k NL ve VÚ

A: Vnímáš rozdíly v obstarávání návykových látek v době, kdy si nebyla ve VÚ a teď? Jaké?

B: No, tak já jsem před tím byla v jiným ústavu, tam vlastně se vůbec kouřit nesmělo, tam to byl moc tvrdej režim, vlastně jsem tam ani nekouřila, rok a přišla jsem vlastně

sem, no a začla jsem vlastně, jak holky mi nabídly cigaretu, tak já jsem řekla jo. Právě že, furt jsou tady jen cigarety, furt to koluje, hodně moc. Komentář [KV12] funguje distribuce NL ve VÚ

A: Už ti bylo nabídnuto i něco jiného?

B: Jo, jako jo, mají tu třeba marihuanu i něco jinýho, ale já nemůžu.

A: Proč?

Protože, já jsem brala psychiatrický léky a myslím si, že by mi to hodně ublížilo ty tvrdší drogy. Komentář [KV13] rozšíření tvrdých NL ve VÚ/ Komentář [KV14] aktuální abstinence

A: Můžeš se pokusit uvést, z jakého důvodu nyní užíváš návykové látky?

B: No, vlastně, uklidňuje to. Prostě, když třebas mi je smutnu, nebo mám depresi nebo něco, tak vlastně, když si zakouřím tak, cítim se potom líp, jakože mě to uklidní. Komentář [KV15] NL řeší stres

A: Jakým způsobem dostáváš návykové látky přímo do zařízení?

B: Normálně.

A: Jak?

B: V kapse. Komentář [KV16] pašuje NL v kapse

A: Kouříš přímo v prostorách?

B: Jo.

A: Kde?

B: V koupelně. Komentář [KV17] užívání NL ve VÚ

A: Pokud tě některý z pracovníků VÚ přistihne s návykovou látkou přímo v prostorách zařízení, jak je tato situace řešena a jaké tresty Vám hrozí?

B: Dají mi zákaz jakoby na vycházku, že nemůžu jít. Komentář [KV18] trest zákaz vycházek

A: Kolik dní?

B: 2, 3 dny.

A: Může se trest prodlužovat?

B: Jo, když by nás potom chytli znova, tak třeba zase o 3 dny.

A: Popiš, jak jsou řešeny situace, pokud některá z dívek je pod vlivem návykové látky?

B: -

A: Jaké jsou opatření tohoto zařízení, které zamezují výskytu a požívání návykových látek? Existují podle tebe nějaká opatření?

B: Jo, jsou. Nesmí se prostě jakoby, je to zakázaný kouřit v budově, protože jsou tu i vlastně malý miminka. My chodíme jakoby ven kouřit. Komentář [KV19] zákaz kouření ve VÚ/ Komentář [KV20] užívání NL mimo VÚ

A: A máte to někde napsaný?

B: Asi určitě, v ňákým tom řádu. Komentář [KV21] uvědomuje si zákaz užívání NL ve VÚ

A: Myslíš si, že tato opatření jsou dostatečná?

B: Právě, že vůbec, tady, já jsem tu vlastně jenom týden, ale jako, já se dost divim, tady je to prostě tak volný, nic radši vychovatelé neřeší, oni třeba něco ví, ale radši jdou od toho pryč, mávnou rukou a odejdou. Komentář [KV22] absolutní neúčinnost opatření/ Komentář [KV23] tolerance personálu k NL

Rozhovor č. 6

A: V jakém věku a kým ti byla poprvé nabídnuta návyková látka?

B: Asi ve 14, marihuana, ve škole na základce vlastně ještě, kamarádkou. Komentář [KV1] první abúzus 14 let/ Komentář [KV2] první NL marihuana/ Komentář [KV3] první NL od kamarádky

A: A ještě nějaké?

Ne.

A: Užíval před tvojí zkušeností někdo z tvých vrstevníků, sourozenců nebo příbuzných jakékoli návykové látky?

B: Jo. Můj nevlastní táta. Komentář [KV4] rodina uživatelé NL

A: Jak si na takovou situaci reagovala?

B: Mě to lákalo zkusit, takže jsem to hnedka to, prostě řekla, že jo. Komentář [KV5] užívání NL ze zvědavosti

A: Můžeš se pokusit uvést důvody, které tě vedly k užívání návykových látek?

B: Nevim. prostě se mi to líbilo, prostě takový, jsem si připadala důležitá a dospělá už nějakým způsobem. Komentář [KV6] užívání jako snaha si připadat důležitá a dospělá

A: Jaké očekávání si od návykové látky měla? Jaké účinky si na sobě pociťovala?

B: Jakoby ta marihuana ze začátku docela pozitivní, ale pak jak už to bylo docela častějc, tak jsem začala aj zapomínat, že už mi to prostě šlo do toho mozku, tak jsem s tím přestala. Tak když to bere teďkon zpětně, tak to bylo vlastně úplně k hovnu, s prominutím. Komentář [KV7] první pocity z NL pozitivní/ Komentář [KV8] po delším užívání NL – negativní pocity

A: Užíváš v současné době nějaké návykové látky? Které a s jakou frekvencí?

B: Ne.

A: Ani cigarety?

B: Tak to jo, ale to neberu za návykovou látku. Komentář [KV9] aktuálně užívání nikotin

A: Jak často kouříš?

B: Tak teďkon jak jsem těhotná, tak to jsou tak 3, 4. Komentář [KV10] závislost na nikotinu

A: Popiš, jak, kde a za co si obstaráváš návykové látky.

B: Já si to kupuju sama, takže… Komentář [KV11] cigarety kupuje sama

A: V obchodě?

B: Jojo.

A: Vnímáš rozdíly v obstarávání návykových látek v době, kdy si nebyla ve VÚ a teď? Jaké?

B: Tady je to těžší.

V čem?

B: No, tak třeba doma jste si to mohla jít koupit v podstatě kdykoliv jste chtěla, ale tady jak jsou prostě omezený třeba ty vycházky a tak, tak prostě to tak jednoduše nejde. Komentář [KV12] obtížnější obstarávání NL ve VÚ

A: Můžeš se pokusit uvést, z jakého důvodu nyní užíváš návykové látky?

B: Tak tady je to s jakoby s těma holkama, jakoby že se hádáma a tak, že jsme spolu fakt každej den, 24 hodin denně a už je to taková ta ponorka a mě to třeba uklidní. Komentář [KV13] NL řeší stres

A: Jakým způsobem dostáváš návykové látky přímo do zařízení?

B: Tak já nevim prostě, v kapse. Komentář [KV14] pašování NL v kapse

A: Užíváš je přímo v prostorách?

B: Ne, no tak jakoby, tady je to udělaný tak, že když prostě jdete třeba s košem, tak prostě si zapálíte že jo, ale já bych třeba nedokázala si zapálit třeba na záchodech, jak to tady dělaj někdo. Komentář [KV15] užívání NL mimo VÚ

A: Pokud tě některý z pracovníků VÚ přistihne s návykovou látkou přímo v prostorách zařízení, jak je tato situace řešena a jaké tresty Vám hrozí?

B: Tak to já upřímně ještě ňák netušim, já jsem tady od minulýho pondělí takže se mi to ještě nějak nestalo, ale holky říkaly, že jsou tady jakoby tresty třeba na 3 dny, že nemůžete chodit ven nebo tak. Komentář [KV16] trest zákaz vycházek

A: Popiš, jak jsou řešeny situace, pokud některá z dívek je pod vlivem návykové látky?

B: -

A: Jaké jsou opatření tohoto zařízení, které zamezují výskytu a požívání návykových látek? Existují podle tebe nějaká opatření? Myslíš si, že tato opatření jsou dostatečná?

B: Jako nemělo by to tady bejt no, to vim určitě, že mi to jakoby aj pani říkala, když mě přijímala, ale nevim, prostě se to porušuje no a oni nás tady moc nehlídaj Komentář [KV17] uvědomuje si zákaz užívání NL ve VÚ/ Komentář [KV18] porušování opatření ve VÚ/ Komentář [KV16] absence větší kontroly ve VÚ

A: A četla si nějaká pravidla?

B: No, v pravidlech jsem to nějak extra nečetla si myslim.

A: Jsou tady nějaké?

B: Jo, to asi jo, ale já si to fakt nepamatuju ani upřímně. Komentář [KV17] uvědomuje si existenci opatření ve VÚ

A: Myslíš si, že jsou tyto opatření účinná?

Ne, prostě se to tady porušuje no. Komentář [KV18] porušování opatření ve VÚ